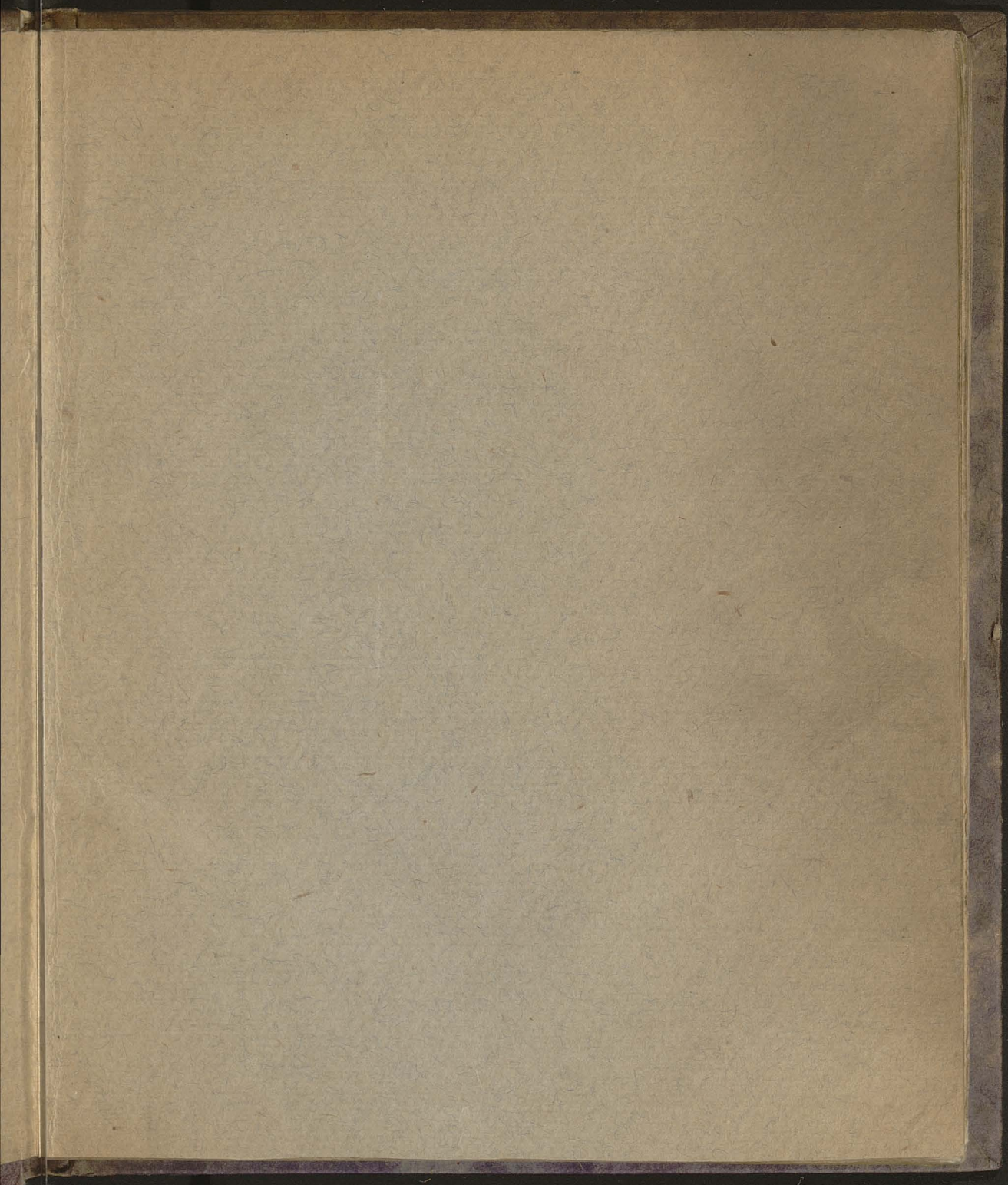

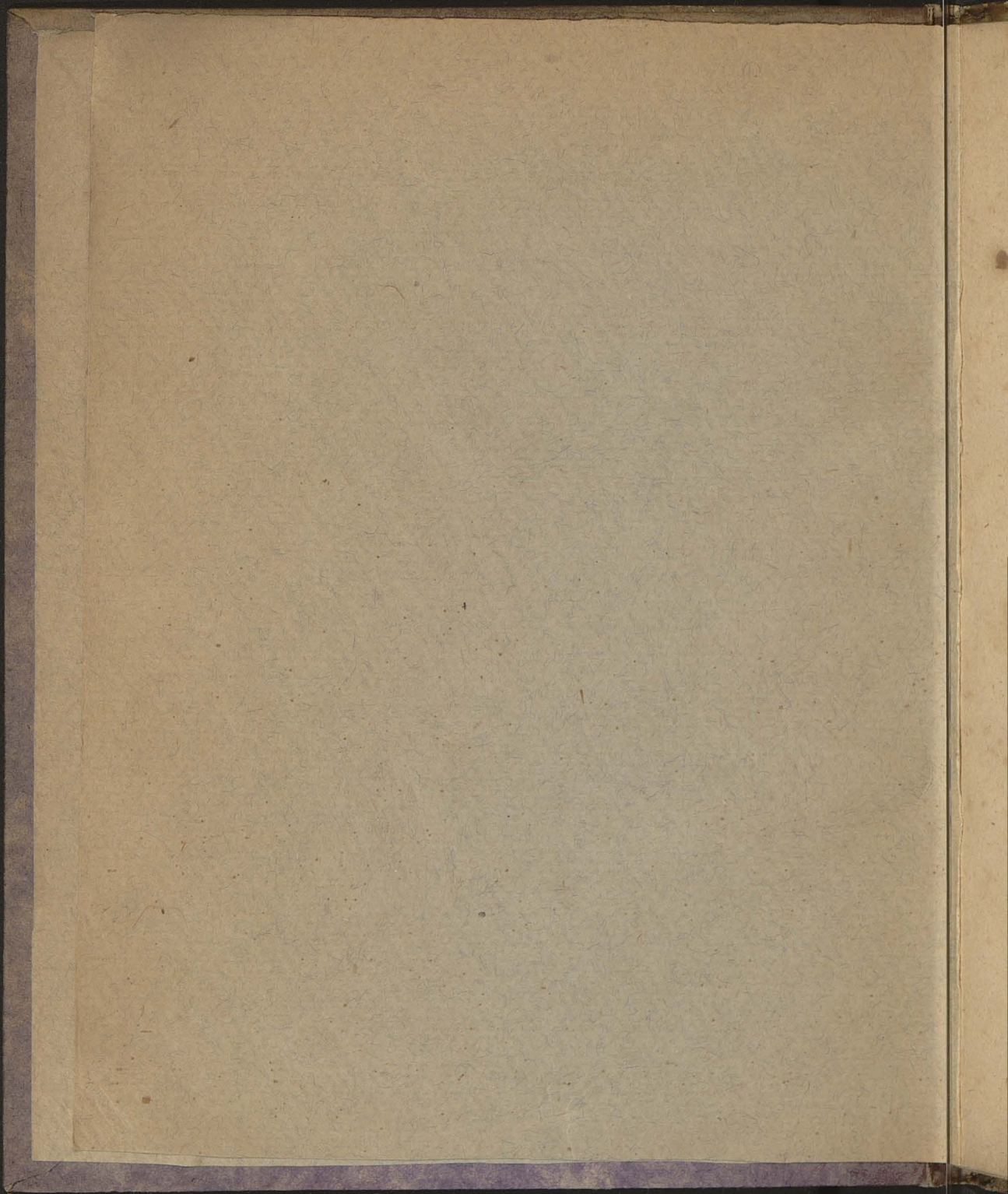

18297

Kat. Komp.^p

Garampi J.
Justa Catholicorum adversus Dissiden-
tes in Polonia à Religione
Expostulatio.

I.

18297. I

BIBLIOTECA UNIV.

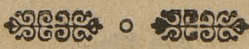
JAGELLONICAE

Uae de Religione diffidia, Poloniae Regnum turbant ac vexant, gravia adeò sunt & infesta, ut nisi mature tollantur, brevi possint rem omnem publicam ad exitium pene & vastitatem vocare. Nulla autem erit planior, nulla expeditior ad comprimenda hominum ingenia, animosque inter se conciliandos via, quam si, seposito partium studio, ea, de quibus est contentio, Religionis jura firmentur, & quae aut qualia sint definiantur: Sic enim errore sublato facile fiet, ut qui hæc miscent & negotium nobis facessunt, se colligant aliquando, & ab injusta oppugnatione desistant.

2. Negant Catholici ullo jure vel privato vel publico Polonorum, licere A catholicis, seu à Religione Dissidentibus, in Senatu, in Conclavi Nuntiorum, in Judiciis & Jurisdictionibus habere locum, jus agere, Tempa publicè ædificare, & libero religio-

A

religionis suæ exercitio frui ultra, quam Legibus cautum sit. Addunt etiam illud, in pluribus Aatholicorum ditionibus, fas non esse Catholicis sub pœna publicationis omnium bonorum, palam se Catholicos profiteri. In aliis, ex. gr. in Hollandia, nemo unus Catholicorum ad Magistratus admittitur; adeo ut ne Notarius quidem postremus Catholicus esse possit. Ibidem Sacella quidem in constitutis locis ex Magistratum auctoritate permittuntur; sed privata atque ita occulta, ut foris dignosci minime possint: intus in ipsis Privatorum Domibus sunt, & nonnisi exiguas per scalas aut gradus, ex ipsa porticu domestica ad illa aditus patet. Ad hæc, summum est nefas, Sacerdotem in publicum proprio habitu prodire. In Anglia vero longe adhuc deterior res est Catholicorum. Londini enim, nonnisi apud ipsos Legatos Externos Catholicos privatim Res Sacra peragitur. Hæc cum animadvertant, non intelligunt, qua de causa Rex Catholicus, Catholicumque Poloniæ Regnum apud se Dissidentes meliori conditione habere debeat quam habeantur in Regnis Dissidentium Catholicorum. Hæc illi.

3. At Dissidentes, quorum genus varium est ac multiplex, contra pugnant acriterque contendunt, à Catholicis non eâ secum agi ratione, quæ jure optimo sit constituta: etenim totam hanc rem ad solemnes conventiones referri volunt, quæ Catholicos inter, atque Aatholicos intercesserint. Itaque, quod in Anglia, in Hollandia, in Moscovia, in Svecia, in Dania, nulla prorsus inita est conventio, quæ Catholicos munit; sic, inquit, iis Regnis atque Principibus licebit, suo pro arbitrio agere cum Catholicis. In Germania vero, cum Heterodoxorum aequæ ac Catholicorum res, & Tractatu Vestfalico, & variis Comitiorum Imperii decretis, cautæ & firmatæ sint, omnes norunt, utrosque suis ibidem Legibus tranquille & tuto frui. Pari igitur jure suam hanc cum Poloniæ Catholicis causam definiendam esse confirmant. Quamobrem, sicuti in iis Catholicorum Regnis, in quibus nullo inito foedere Dissidentibus provisum est, Dissidentes ipsi voluntati Principum subjiciuntur; ita in Poloniæ Regno omnia habere communia cum Catholicis volunt, quod solemnibus & pactis & conventis hoc sibi juris concessum sit atque permissum

18297 I

missum. Quod ut doceant, solemnes quosdam Tractatus afferunt, quos aut ipsi Dissidentes cum Poloniae Catholicis, aut Polonorum Respublica cum Externis Regibus Principibusque sancivit: ad hos ipsos Principes confugiunt, eos appellant, & in Patriam ipsam concitant; cum dicant ad Majestatem imperii fidemque publicam vel maxime interesse, Tractatum hujusmodi vim auctoritatemque defendere. Hæc præsentium discordiarum causa est & origo.

4. Itaque ut res in aperto sint, & omnis controversia tolleretur, Fœderum istorum verba & sententiæ diligentissime sunt inspiciendæ: Et quoniam *Pax Religiosa* à Dissidentibus primo objicitur, ab hac nobis est exordiendum.

PAX RELIGIOSA.

5. Hæc Pax in Annum incidit 1573. eique *Religiosæ* nomen obvenit, quod haberet propositum dissidia de Religione componere, quæ tunc Rempublicam exagitabant. Incredibile quidem dictu est, quantum hinc præsidii, quantum tutelæ sibi Dissidentes polliceantur. Verum rectene sit id, an perperam, ex brevi ejusdem Pacis historia patebit locupletissime. Et ne quispiam dubitet de fide monumentorum, unde hæc ipsa hausimus, sciat habere nos auctorem imprimis gravissimum Antonium Mariam Gratianum postea Episcopum Amerinum, qui, quod tunc erat Cardinali Commendoni Legato Apostolico à Secretis, toti huic negotio interfuit, ac præfens vidit.

6. Decesserat Anno 1572. Sigismundus Rex Augustus Jagellonum Regum postremus, cujus negligentia commissum fuerat, ut contra legum latarum vim non pauci omnium Ordinum Poloni, & hæretica labe secreto inficerentur, & furtim malisque artibus ad quædam in Regno munera & Magistratus irrepent. Interim de eligendo novo Rege cogitari cœptum est. A catholicis, qui contra Legum severitatem nullo se jure munitos vident, & suspectum habent pium quemque Regem Catholicæque Religionis studiosum; laborant, trepidant, festinant, ut se in tuto collocent, suisque rebus prospiciant. Itaque collatis inter se

confiliis, quod ratione nequeunt, id assequi per fraudem moliuntur.

7. Vertente jam Anno 1572 habentur Comitia Convocationis ad ea mature paranda, quibus creando Regi opus erat. (a) In his & singula statuuntur, de quibus ad Regia Comitia in annum proximum cogenda referretur; & opportune commune foedus sancitur, quo per interregni tempus publicae securitati consultum foret. Omnia pacate liberaliterque tractantur. Quare sub ipsum Comitiorum finem plerique Catholici nihil insidiarum subesse rati, domum discedunt: (b) Consulto Acatolici ad unum omnes subsistunt. Hi ubi se numero suffragiorum potiores vident, meditatam facinus aggrediuntur. Praesentibus novum quemdam Articulum Marte suo conflatum, & in Comitiorum Acta inferendum proponunt, qui specie, nihil nisi communem tranquillitatem praeserebat; re tamen Religioni Orthodoxae fatalis erat, quippe qui poenas abrogabat, quibus jam pridem Haeretici per Leges Regni addicebantur. Deinde quidquid calliditate & audacia possunt, id experiuntur, ut imprudentibus imponant & Articulus praescribatur. Fraus & insidiae vicerunt; multique Catholicorum, qui remanserant, circumventi (quos inter unus fuit ex Episcopis, Episcopus Cracoviensis) Articulum comprobarunt. Sic enim fraudem struxerant Acatolici, *Hanc impietatem (inquit Gratianus) (c) verbis adeo aptis occultaverant, ut aliqui dulci pacis & concordiae nomine decepti, prius nomen suum decreto adscripserint, quam dolum animadverterint.* Hic primus aditus ad reliquas pravitates.

8. Sed facile fuit Primati, Episcopis, Senatoribus, caeterisque Nuntiis Catholicis, errorem brevi aperire, malitiamque detegere. Itaque posttridie omnes Episcopi una voce publice reclamantur: nihil potuisse in iis Comitibus de tali re definiri, definitumque non esse firmum ac stabile; *cum neque Nos (sic enim loquebantur) (d) absque Capitulis nostris, ad perpetuum tempus* quid-

(a) Gratianus *de vita Cardin. Commendoni lib. 4. cap. 7. p. 354.* Idem *de scriptis invita Minerva Tom. 2. p. 207.* (b) Idem *de scriptis F.M. pag. 27. & de vita Commend. p. 356.* (c) *Loc. cit.* (d) *Ex Epistol. MSS. Card. Commend Tom. III. pag. 64. Vid. & Heidenst.*

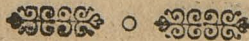

quicquam statuere possimus; neque Nuntii Terrestres hoc in mandatis à Fratribus habeant, quemadmodum multi eorum se se in hoc nobis declararunt, quod ad suas Provincias hæc referre nullo modo audent. Atque hoc modo obviam fraudi subito itum est.

9. Verum quidem est A catholicos ad hæc adeo exarsisse, minas bellum abnudentibus intentantes, (e) ut haud procul a vi & seditione res abfuerit, & non semel in Senatu prope ad arma ventum sit. (f) Cæterum hæc, licet essent plena violentiæ, plena periculi, tamen neque Primatis animum vincere, neque constantiam imminuere potuerunt. *Is enim* (ita pergit Gratianus, (g) *cujus verba juvat exscribere ad pleniorẽ faciendam fidem*) *Is enim, quamvis Hereticorum clamoribus minisque incessetur, adeo furori eorum violentiæque non cessit, ut in publicas tabulas referri Decretum vetuerit: Et quia per vim relaturi A catholici videbantur, ipse ex sua reliquorumque Episcoporum, & totius Ecclesiastici Ordinis, & Catholicorum omnium auctoritate, id Decretum contra Rempublicam, paucorum conspiratione & fraude constatum esse dixit, edictumque in publicas tabulas referri jussit.*

10. Re quidem vera exstat scripta Declamatio Catholicorum tunc vulgata, (h) quæ incipit: *Nos Senatus utriusque Status, nostro & Internuntiorum nomine, ad Convocationem Varsaviensem ablegatorum, qui non subscripsimus Confœderationi de dissidio Religionis in hac Convocatione à quibusdam Senatoribus & Internuntiis conscripta & constituta &c.* In hac autem Catholici contestando denuntiabant, se eo tantum nomine ad Comitia venisse, ut locum & tempus futuræ Electionis statuerent: Nuntiis nihil præterea ab suis Provinciis esse commissum: Decretum vero de Religionem per fraudem & vim in publicas tabulas relatam, quod prava multa & seditiosa, & iniqua contineret, se palam damnare, ac perpetuo damnaturos. *Ita, inquit Heidensteinius (i) imperfecta, quasi res relicta: Uno enim Krassinio excepto, qui leniendæ invidiæ causa solus subscripsit, ceteri Episcopi omnes, in iisque*
Karn-

p. 39. (e) Gratian. de S. f. M. p. 208. de vita Commend. p. 357.
(f) Commendon. Epistol. Tom. III. pag. 83. (g) De S. f. M. p. 211.
de vita Commend. pag. 361. (h) Commendonus Tom III. Epist. p. 71.
(i) Heidenst. pag. 21.

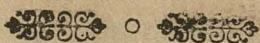

Karnkovijs, quamvis scribendo antea præfuisse, partim publice contradixere, partim vim veriti se subduxere. ()*

II. Hoc pacto Convocationis Comitia dimissa sunt. Inunte anno 1573. consecuta sunt alia de novo Rege creando. A Catholicis superiores conatus instaurarunt; si possent efficere, ut Decretum toties oppugnatum, Catholici ratum habere vellent. Sed frustra. Episcopi ad unum omnes constantissime recusarunt. Et licet multi ex Senatoribus Catholicis ad subscribendum accederent; tamen eam tantummodo Decreti partem comprobarunt,

qua

- (*) Concordat hæc Epistola Commendoni cum Actis Castr: Sochaczewiensis, ubi Jacobus Uchański Primas Regni in vim Reconfederationis contra Dissidentes nomine Statuum Regni Fidem Catholicam tutantium Declamationem Solemnem negatis sibi Actis Castr: Varfav: obtulit ex Personali. “ Sub. Actum in Castro Sochaczewiensis
 „ Fer. Ter. post Dominicam Quadragesimæ An. Dom. 1573. Compa-
 „ rens personaliter Reverendissimus in Xsto Pater Dominus Jaco-
 „ bus Uchański DEI Gratia Archi-Episcopus Gnesnensis Legatus Na-
 „ tus & Regni Poloniae Primas.
 „ My Rady Duchownego y Swieckiego Stanow, którzyśmy się na
 „ konwokacyi Warszawickiej do Konfederacyi de Dissidio Religio-
 „ nis od niektórych Rad y Posłow uczynioney nie łączyli y nie-
 „ zezwalali, oświadczamy y Manifestujemy się przed całą Oyczy-
 „ zną y wespół Bracią naszą, iż gdy na konwokacyą Warszawską
 „ ziechaliśmy szczególnie dla umowienia się o czasie y Elekcyi przy-
 „ szłego KROLA, niektórzy z Rad y Posłow na teyże konwoka-
 „ cyi mimo pozwolenia Nasze uczynili Konfederacyą, w ktorey
 „ lubo niektóre punkta dla zachowania całości publiczney są wyra-
 „ żone, znaydują się jednak takowe punkta ktore y teraz y nadal-
 „ sze czasy są wielce szkodliwe, gdy w materyi Religii otwarta
 „ droga różnym Sektom y różnym bezprawiom została. Przetoż My
 „ przestrzegając całości Praw Naszych teyże Konfederacyi niepo-
 „ chwalamy, ktora na Zwierzchność y wszelką władzę następuie,
 „ do urazy Jmienia Boskiego y wszelkiej rozwiózłości drogę o-
 „ twiera, a przez to Prawa y Wolności Stanu Szlacheckiego do
 „ zguby prowadzi &c: , y publicznie się o to protestujemy y aby ta
 „ Protestacya do Akt podana była mieć chcemy, ponieważ y Posło-
 „ wie Ziemiscy na tę konwokacyą od Woiewodztw ześnani, donie-
 „ sli y oświadczyli się publicznie że od wespół Braci swych żadne-
 „ go w tym zezwolenia nie mieli. Y owszem wyraźne w Juffru-
 „ kcyach zalecenie mieli aby na tym Konwokacyi ziezdzie o niczym
 „ y żadnym nowym ustanowieniu nie traktowano, ani nic nowe-
 „ go niepostanowiono, tylko szczególnie o czasie y miejscu Ele-
 „ kcyi przyszłego KROLA, A przeto na tę Konfederacyą ani mo-
 „ gą ani chcą zezwolić.

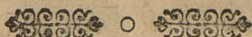
qua cavebatur, ne causâ Religionis arma fumerentur: cetera vero ut iniqua & non ferenda penitus rejecerunt. (k)

12. Atque hæc plusquam satis esse debebant, ut tale Decretum, toties & tam publicè refutatum, abjiceretur omnino, ac fileretur. Verum A catholici instant acrius atque urgent; neque sibi quiescendum putant, donec controversa clausula in jurisjurandi formula includatur, quod novus Rex de Consilii sententia erat juraturus. (l) Quod volunt, assequuntur. Quales tunc Episcopi? Jidem fuerunt, qui antea. Etenim duce & auctore Primate, universi, iterum contestati, publicam reclamationem opponunt: curant hujus contestatæ Reclamationis exempla dividi passim, edi, circumferri, (m) ut in singulis Provinciarum Conventibus subscribatur: neque his contenti, aliud exemplar gravissimis verbis conceptum semel atque iterum ad novum Regem Parisios mittunt. (n) Hæc Episcopi pro suo & Religionis studio, & Reipublicæ caritate. Sed quemadmodum ex viginti Legatis, qui tunc nomine Reipublicæ in Galliam venerunt, nonnulli erant A catholici; ita, licet pro Orthodoxæ fidei causa totis viribus laborarent Episcopus Posnaniensis princeps Legationis, ejusque collegæ Dux Olicensis, & Albertus Lascius viri optimi ac probatissimi, id unum tamen à novo Rege impetrare poterunt, ut, cum jusjurandum juxta formulam controversam daret, contestatam simul Catholicorum denuntiationem admitteret. (o) Itaque Rex in hæc verba juratus dixit: *pacem & tranquillita-*

Similiter alia Reclamatio ab Ordine Senatorio & Equestri subsequuta est
Sub Actum in Castro. Plocensi Feria 5. ante Festum Nativ. B. V. Mariæ An. 1573. ex concluso totius Nobilitatis in Racigz congregata, contra prædictam Confederationem Varsaviensem (Quæ incipit) Nos Senatores Spirituales & Saculares Dignitarii & Officiales universusq; Ordo Equestris omnibus & Singulis significamus. &c.

Pares Reclamationes & protestationes in aliis Palatinatibus Mazoviæ, Podlachicæ &c. Actum Confederationis in Puncto Dissidentium expugnantes intercesserunt.

- (k) *Commend. Epistol. Tom. III. pag. 248. (l) Ibid. pag. 267. 283. 294. (m) Gratian. loc. cit. (n) Commend. Epistol. Tom. III. pag. 331. 390. (o) Commend. loc. cit. pag. 584. 595. 596. 600. 607. Gratian. loc. cit. pag. 222. Heidensteinius Rerum Polonic. pag. 35. 39. 40.*

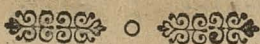
litate inter Dissidentes de Religione (omnes A catholici tunc primum cognomine Dissidentes sunt appellati) (p) *tuebor, manutenebo, nec ullo modo vel jurisdictione nostra, vel Officiorum nostrorum, & Statuum, quorumvis auctoritate quemquam affici opprimique, causâ Religionis permittam; nec ipse afficiam, vel opprimam,* (q)

Sic

(p) Lengnich *Jur. Publ. Pol. Lib. 4. c. 14. n. 4. Tom. II. pag. 556.* (q) Dumont *Corps Dipl. Tom V. Part. 1. pag. 224.* Piascecius in *Chron. Europa pag. 56.*

In Vol. 11. Constitutionum fol. 866. Tit. Confirm. Jurium N. 229, legitur Declaratio facta ab Henrico REGE in Comitibus 22. April. 1573. quæ sub nomine Pacis Religioſæ venit in hæc verba:

Do czego też przystąpiła przysięga Stanów Koronnych Nam uczyniona, które to wielkie a ważne Akty, iż w takiey zgodzie, miłości, iedności tey Korony, y wszystkiey Rzeczypospolitey odprawione są, mamy zaprawdę wszyscy za co Panu Bogu dziękować: prosząc go, aby tak iako począł, wszystko ku czci a chwale swey, ku dobremu nie tylko tey Korony, ale y wszystkiego Chrześcijaństwa, sprawować, y Naszym Radom a sprawom naszym miłościwie błogosławić raczył. A ponieważ przy Koronacyach swych KROLOWIE Polscy, sławney pamięci Przodkowie Naši, konfirmacye listowne wszystkiey Rzeczypospolitey zwykli dawać: gdy do tego przyszło żeśmy o konfirmacye byli żądani, tedyśmy iey zaraz pozwolili takim obyczajem, jakim Przodkowie Naši KROLOWIE Polscy konfirmacye dawali: którąśmy wszystkie Koronne Polskie, y W.X.Lit y wszystkich Państw y Ziem Koronnych (dismembracyi w Rzeczypospolitey szkodliwej przestrzegając) Prawa, Statuta, swobody wolności, Przywileje, tak pospolite, iako y każdemu z osobna Stanu wszelakiego potwierdzili. Jakoż y teraz ieszcze *ex Superabundanti* y tym listem Naszym potwierdzamy, y każdym innym według potrzeby potwierdzić iesteśmy gotowi. *Ceterum*, co się tkanie *Controversos articulos*, o których nietylko tu, ale ieszcze y we Francyi był niemały spor: tedy o nich na Sejmikach Powiatowych od Nas sprawę dostateczną weźmiecie. A My sami na ten czas, chociaż po takich pracach y fatygach Naszych, sobie folgować nie będziemy: ale powinności swey, tak w Sądziech y w opatrywaniu pokoju pospolitego, iako y w rozsyłaniu poselstw do wszystkich Panow Chrześcijańskich y Pogańskich, y do Ziem Koronnych, rozmnażając pokoy y sławę zacnego Narodu Polskiego, y Krolestwa Naszego, chociaż w takim obnażeniu y zniszczeniu Skarbu Koronnego, iakieśmy załali, chętnie się do tego sami z osoby swey przykładając, a wszystkie rzeczy ku dalszemu dobremu postępku, iako tego potrzeba nieście; a ile tak zrazu bydź może wedle największey możności Naszey ulacniając, dosyć czynić będziemy, y już czyniemy. A iak tym pisaniem Naszym wżem wobec, y każdemu z osobna oznaymiemy, że My iakośmy są z łaski a przy-

Sic qui ante id tempus Hæterodoxi in Polonia legibus damnati erant atque proscripti , (r) tunc primum tolerari cœpti sunt. Atque hæc est præclara illa *Pax Religiosa* , quam tanto verborum apparatu afferunt Dissidentes , & a qua satis se tectos munitosque arbitrantur.

13. Sed monendi sunt aliquando , ne plus æquo sibi blandiantur. Si enim paululum attenderint , videbunt inde causam illorum potissimum labefactari , unde fulciri sustentarique sperabant. Cum hominibus rerum nostrarum peritis disputo: sunt enim & Dissidentes , Poloni. Volunt Decretum Pacis Religiosæ , quod A catholicis favet , esse legem , quæ veteres leges in ipsos A catholicos latas resciderit , abrogarit.

14. Ex ipsis igitur quæro , utrum Legis nomen ac vim apud nos mereatur , quæ non omnium Ordinum suffragiis præscripta sit ; & quam ab iis ipsis , qui jus habent suffragii , contra sit dictum , eique publice reclamatum. Non affirmabant , ut opinor : (s) norunt enim in hac nostra Republica , quidquid uno aliquo Civium Ordine , vel inconsulto , vel dissentiente decretum fuerit , non esse legem. Rem perspectissimam aut monumentis docere , aut exemplis confirmare supervacaneum prorsus est.

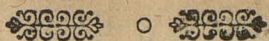
15. Jam vero dicentne , Decretum de Religione in Acta Pacis Religiosæ insertum , auctoritate omnium Ordinum es-

B

se

rzienia Bożego a z godnego wszech Stanow tey Korony przyzwolenia , KROLEM Polskim obrani , żądani , wezwani y przyprowadzeni : takeśmy iuż za tąż saską a błogosławieństwem Bożym , wszystkich zgodnym przyzwoleniem , w Krakowie na Zamku w Kościele S. Stanisława koronowani , z podaniem od wszystkich Stanow y Rycerstwa powinnego posłuszeństwa. Gdzieśmy też wszystkim Koronnym Narodom , tak Polskim , iako y Litewskim , Prawa , Statuta , Przywileie , Wolności , Swobody popolite y Własne każdemu poprzysegli , one wszystkie w cale dżierżec , zachowywać y pomnażać. A iż żadne Krolestwo , żadna Rzeczpospolita bez sprawiedliwości stać niemoże , porządek Sądow podług starodawnego w Rzeczpospolitey zwyczajn y biegu , gdyż się nic nowego zgodnie niepostanowiło , w mocy swey zachowuiemy.

(r) Vide Leges , quas recensibimus infra pag. 12. &c. (s) Tom. I. Constitutionum Anni 1504. pag. 298. & Anni 1538. pag. 526.

se sancitum? (t) Quæ major fraus, quam exitum Comitiorum expectare; & post illorum discessum, qui si affuissent, certissime repugnassent, ex improvise erumpere; Decretum, facem ac perniciem veterum legum, pacis simulatione proponere; & presentes aut dolis circumvenire, aut terrere minis, aut vi ad subscribendum compellere? Quid vitiosius, quam Nuntios Provinciarum ad Comitium ablegatos de magnis rebus decernere, de quibus decernendis nullum mandatum ab suis Provinciis habeant? (u) Quid magis iniquum, quam, quod una pars Civium edixerit, id velut edictum ab universa Republica obtrudere conari?

16. Quid? Episcoporum Ordo, qui idem est ac omnium Ecclesiasticorum; numquid non est eorum Civium, quorum suffragia in rogandis legibus valere debeant? Atqui isti omnes, non modo subscribendo non affuerunt, sed etiam contra Decretum dixerunt, sed apertissime reclamarunt. Reclamarunt in Comitium Convocationis, simul ac fraus est reiecta. Reclamarunt semel atque iterum in Electionis Comitium, sive cum ab A Catholicis decretum ferri coepit, sive cum est immutata jurisjurandi formula, quod novo Regi præscribebatur. Reclamarunt etiam apud ipsum Regem Parisiis, ea animorum conspiratione atque constantia, qua dictum est. (w) Quid Senatores Catholici? Paucis exceptis, reliqui Decretum aut rejecerunt, aut ex parte tantummodo comprobarunt. Quod si de ceteris Catholicis quæverimus, inveniemus Decreto restitisse in ipsis Comitium Convocationis Terrestres Nuntios complures: illud improbasse Catholicos in variis Provinciarum Conventibus: (x) denique scripto edito vitiosum irritumque declaravisse Nobilitatem cunctam Mazoviensem in Republica splendidissimam & probatissimam. (y) Hi omnes, magna nempe pars Civium, non modo non assenserunt, sed verbo & scripto repugnarunt. Ergo non illa lex est. Quod si non lex; ubi illa est Religiosæ pacis tutela? Ubi illud patrocinium legis, quod Dissidentes in tuto esse jubeat, & iis jura Catholicorum impertiat? *Conjuratio fuit illa potius, inquit Gratianus,*
quæ

(t) Vide supra pag: 4. (u) pag: 5. 16. & 17. (w) Vide supra pag: 4. 6. 7. 16. (x) Item pag: 5. 6. 7. 16. (y) Card. Commend. *Epist. loc. cit. pag. 647.*

quæ nihil publicæ auctoritatis traxit (z) Quare Primas in Comitibus habitis ann: 1632. meritissimo proclamabat: *se scire, quod Pax Hæreticis indulgeretur; Sed de jure legeque publica, quâ confirmaretur, nescire.* (a)

17. Sed Legis vim habeat: videant quid ipsis largiar. Quid ergo? Non erunt, credo, adeo intemperantes, neque ita immoderate efferentur, ut sibi plus arrogant, quam ipsa lege permissum sit. Age vero, quibusnam verbis Articulus ille Pacis Religiosæ comprehensus est? Verba sunt hujusmodi: *Pacem mutuo inter nos servabimus, ac propter diversitatem fidei, & mutationem in rebus Ecclesiasticis, sanguinem non effundemus; neminem ob id puniemus confiscatione bonorum, infamia, carceribus, & Exilio.* (b) Quibus sane respondent Pacta Conventa, in quæ Reges jurare consueverunt: promittunt enim ac spondent: *ne ex hac causa scissiones & sanguinis effusiones fiant, integra in omnibus Dissidentium in Religione Christiana pace & securitate.* (c) Igitur vi illius Articuli id unum Dissidentibus indulgetur, ut pœnis vel capitis vel exilii per leges in A catholicos constitutis minime subjiciantur; ut revera non subjiciuntur: quin immo Religionis suæ cultus per summam ipsis tolerationem permittitur.

18. Dissidentes nostri satisne habent ab hujusmodi legum pœnis esse liberatos, & à nemine vel privatim vel publice causâ Religionis vexari, opprimi, affligi? Non habent satis. Volunt præterea legi inter Nuntios posse, in Senatorum numerum adscribi, honores petere & exercere, Tempa ubi non sunt adificare; omnia uno verbo cum Catholicis habere communia. Sed per DEUM immortalem! quid horum in laudato Articulo per scriptum est? quid simile invenitur? Nihil profus. Quæ est igitur ista jactatio, non modo, quæ haud legitimo modo constituta fuit lex, legem vocare; sed etiam vi legis sibi ea attribuere, de quibus in ipsa lege penitus fileatur? Alio se vertant Dissidentes; cum Pacem Religiosam obesse sibi potius videant, quam prodesse. Quid enim possunt dicere? Etiam si Articulus Paci Religiosæ insertus

B2

lex

(z) Gratianus de S. f. M. pag. 211. de vita Commend. pag. 361.

(a) Piafeccius in Chr. Europe pag. 456. (b) Acta Confederationis Varsaviensis Ann. 1573. (c) Lengnich ad Pacta Conventa §. 4.

lex fuisset, & Dissidentibus universa, quæ expetunt, impertivisset; tamen licuisset Reipublicæ legem hanc tollere, & abrogare. Si, penes quos est summa imperii, custodes sunt, tutores ac vindices salutis vitæque communis. Hanc utramque leges firmant & muniunt. Et quoniam ea est rerum humanarum conditio, ut in eodem semper gradu nec stare possint, neque consistere; sic non erunt leges aliter temperandæ, ac Status Reipublicæ, inclinatio temporum, ratio concordiæ requisiverit. Igitur suprema omnis potestas hoc juris habere debet, ut pro loco & tempore novas leges perscribat, aut perscriptas rescindat, ampliet, contrahat, aut aliqua ex parte commutet; cum istarum temperatione ac moderatione, omnium Civium salus, pax, otium, felicitas, contineatur. Hæc nota sunt omnibus, quicumque publici juris fontes vel primis labris attigerunt. Supremam in Poloniae Republica potestatem & resedisse, & residere nemo negabit. Ergo quas potuit leges ferre, potuit etiam justis de causis rescindere. Nulla autem potior, gravior, melior Catholicæ Religionis tuendæ causa; sine qua nihil in humanis tranquillum esse potest, nihil stabile, nihil jucundum. Id unum vero ob oculos habuisse Rempubli- cam, tunc cum sive ante, sive post Pacem Religiosam multa in Hæterodoxos sancivit, & sancita confirmavit; Sed de Pace Religiosa plus quam satis; quæ si lex fuit, jure potuit abrogari; si non fuit, ut jam docuimus, frustra à Dissidentibus appellatur. (*)

FOEDUS

- (*) Juvat hic Lectorum oculis subjicere leges, quæ superiori tempore, pro Religione Catholico Apostolico Romana, emanarunt: quas ex corpore Nostrarum Constitutionum excerptimus: Tom I. *Constit.* pag. 61. Communitas Magni Ducatus Lithuaniae & Russiae An. 1401. perpetuo fœdere se communitati Regni adjunxit,
 ,, cum quibus (id est Polonis) in Fide facti unanimes & confor-
 ,, tes, ad perfectionem Catholicorum operum merito & opportune
 ,, debemus, per concordiam perpetuo aspirare (inquit Lithuani)
 ,, & *infra.*
 ,, Illo etiam non omisso, quod si Dominus Vladislaus REX prædictus (quod
 ,, Deus avertat) sine prole decesserit, ex tunc sine scitu & consilio e-
 ,, jusdem Domini Vitoldi & Nostro pariter, Prælati, Barones, Nobi-
 ,, les & Communitas Terrigenarum terrarum Regni Poloniae præ-
 ,, dicti

„ dicti, sibi REGEM & Dominum non debent eligere seu lo-
„ care: cum quibus firmam, mutuam & constantem servantes as-
„ sistentiam, in dulcedine Fidei & visceribus Jesu Christi perpe-
„ tuam & irrevocabilem tenebimus unionem.

Idem Vladislaus Jagello REX Poloniae, nec non Alexander alias Vitoldus M.D.Lit. ac Russiae Dominus, in Comitibus Horodlensibus Anno 1413. celebratis, eandem Lithuaniae ac Russiae incorporationem, consentientibus Praelatis, Nobilibus, ac Baronibus, omnibusque utriusque nationis ordinibus, confirmantes, ac novo fœdere constabulientes hæc decreverunt: *Vol. I. Constit. pag. 67.*

“ Juxta consuetudinē Regni Poloniae Barones etiā Nobiles Bojari Terrarū nostrarum Lithuaniae praedictarum donationibus privilegiis, & concessionibus ipsis per Nos datis, impertitis, & collatis, dumtaxat Catholicis, & Romanae Ecclesiae subiecti, & quibus clenodia sunt concessa, gaudeant participent, & fruuntur; prout Barones Regni Poloniae suis potiuntur & fruuntur. . . . Filias aut Sorores consanguineas & affines suas, praefati Barones & Nobiles Terrarum Lithuaniae copulare poterunt, viris dumtaxat Catholicis, juxta consuetudinem Regni Poloniae ab antiquo observatam.

Vol. I. Constit. An. 1413. Tit. Incorporatio Terrarum M. D. Litt. p. 68.

“ Jtem Dignitates Sedes & Officia prout in Regno Poloniae institutae sunt instituentur, & locabuntur in Vilna, scilicet Palatinus & Castellanus Vilnensis, & Jemum in Troki, & in aliis locis ubi Nobis videbitur expedire juxta Nostrae beneplacitum voluntatis perpetuis Temporibus duraturis. Et hujusmodi Dignitarii non eligantur, nisi sint fidei Catholicae cultores & subiecti Sanctae Romanae Ecclesiae. Nec etiam aliqua Officia terrae perpetua, ut sunt Dignitates Castellanus &c. nisi Christianae Fidei cultoribus conferentur, & ad Consilia Nostra admittantur & eis intersint, dum pro bono publico tractatus celebrantur. Quia saepe disparitas Cultus diversitatem inducit animorum: & consilia patent talibus divulgata, quae traduntur secreta observanda.

“ Praeterea praedictis Libertatibus Privilegiis & gratiis, tantummodo illi Barones & Nobiles terrae Lithuaniae debent uti & gaudere, quibus arma & clenodia Nobilium Regni Poloniae sunt concessa, & cultores Christianae Religionis Romanae Ecclesiae subiecti, & non Schismatici, vel alii infideles.

Diligentius insuper praecavens idem Vladislaus REX, ne haeretica pravitatis, tum Poloniae tum Lithuaniae & Russiae terras ullò modò inficeret: edictum solemne Vieluni edidit, die Dominicâ *Judicame* An. 1424. (*Vol. I. Constit. pag. 85.*) tenoris sequentis:

“ Quod cum sub dissimulatione praeterire non debemus, imo arcemur divinæ legis perpetuis institutis, pestiferos haeticorum errores, (quos in Dei contemptum & in Christianae Religionis detrimentum & enervationem, politicaeque jacturam iniqua perversorum corda confaverunt) etiam quaecunque oporteret Nos subire per-
„ rucula

„ rricula a finibus Noſtris propulſare , & in gladio dejicere , ut
 „ qui cenſura Eccleſiæ non terrentur , humana ſeveritate mulcē-
 „ tur : Maturō Conſilio Prælatorum , Principum , Baronum No-
 „ ſtrorum habito , & conſenſu , & etiam de certa ipſorum & Noſtra
 „ ſcientia , præſentibus decernimus , & pro firmo conſtanti & pro
 „ irrefragabili edicto , teneri præcipimus : Ut quicumque in Regno
 „ Poloniæ Noſtro , & terris Nobis ſubjectis hæreticus , aut hæreſi
 „ infectus vel ſuſpectus de eadem , fautor eorum vel director re-
 „ pertus fuerit per Noſtros Capitaneos , Conſules Civitatum , &
 „ alios Officiales , ac quoslibet Subditos Noſtros ſive in Officiis ſive
 „ extra viventes , velut Regiæ Majæſtatis Offenſor capiatur : & ju-
 „ xta exigentiam exceſſus ſui puniatur . Et quicumque venerint de
 „ Bohemia & intrant Regnum Noſtrum , Ordinariorum ſuorum e-
 „ xamini , aut Inquiſitorum hæreticæ pravitate ad hoc a Sede A-
 „ poſtolica deputatorum vel deputandorum , ſubdentur comprehenſi .
 „ Si quis autem incolarum Regni Noſtri cujuſcunque Status , di-
 „ gnitatis , gradus , aut conditionis fuerit , hinc ad Feſtum Aſcenſio-
 „ nis Domini proximum redire de Bohemia neglexerit , noluerit
 „ vel contempſerit , pro convicto hæretico cenſetur & pænis ſub-
 „ jaceat quæ hæreticis infligi conſueverunt , nec amplius ad Re-
 „ gnum Noſtrum revertatur moraturus : & nihilominus omnia bona
 „ ipſorum mobilia & immobilia , in quibuſcunque rebus conſisten-
 „ tia , publicentur theſauro Noſtro conſiſcanda ; proleſque eorum
 „ tam masculina quam fæminina omni careat ſucceſſione perpetuo
 „ & honore , nec unquam aſſumatur ad aliquas dignitates vel ho-
 „ nores , ſed cum Patribus & progenitoribus ſuis , ſemper maneant
 „ infames : nec de cætero gaudeat aliquo Privilegio Nobilitatis ,
 „ vel decore .

„ Inhibemus etiam ſub iſdem pænis omnibus mercatoribus , & aliis ho-
 „ minibus cujuſcunque conditionis fuerint , ut a modo & in poſte-
 „ rum nullas res venales præſertim plumbum , arma , eſculenta , &
 „ poculenta , ad Bohemiam ducere præſumant vel portare .

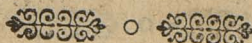
Vol. I. Conſt. p. 140. An. 1438. Confæderatio Principū , Spiritualiū & ſæcula-
 riū , Baronū , Comitum , totaque Communitas Regni Poloniæ , in nova
 Civitate Korczyń , in Parlamento generali , die S. Marci Ap. con-
 gregata , unanimiter decrevit “ Quod quicumque exſtans indigena
 „ Regni Poloniæ , habens in ipſo Regno Poloniæ bona . . . hæreti-
 „ cales errores facere vel promovere vellet , contra talem ſive tales cu-
 „ juſcunque ſtatus , gradus , conditionis & præſentis fuerint , ſive
 „ ſpirituales ſive ſæculares , & in eorum deſtructionem conſurgere vo-
 „ lumus & promittimus ſub fide & honore Noſtris , abſque dolo
 „ & fraude ; nec ipſis auxilio conſilio vel favore patrocinari vo-
 „ lumus , ſub fide & honore Noſtris , etiamſi ſanguine , affinitate
 „ & quacunq; propinquitate forent Nobis aut alicui Noſtrum con-
 „ juncti .

Vol. 1. Const. pag. 448. Anno 1525. prodiit a Januffio Masovia Duce, assistentibus sibi universis Ducatus sui Ordinibus, & Officialibus contra Lutheranos decretum, cujus hæc verba :

„Actum Varsaviae fer. 5. ante Dominicam *Oculi* An. Dom. 1525. Illu-
 „strissimus Dñus Princeps cum toto Consilio suo volens sectam Lu-
 „theranorum, & eorum falsum Dogma in Ducatu suo ab omnibus
 „subditis suis penitus eradicari, & ne hoc falso errore & dogmate,
 „subditi sui à Fide orthodoxa & Sancto Ritu Romanæ Ecclesiæ sedu-
 „cantur, ex Officio suo & autoritate ducali, ut verus Christianæ Re-
 „ligionis, & Fidei Princeps, providere tempestivè cupiens, ita de-
 „crevit, constituit & conclusit: Ut nullus in toto Ducatu Masoviæ
 „tam in Civitatibus, oppidis, quam eorum in villis cujuscunque
 „conditionis & status existat, præsertim in civitate Varsaviensi, li-
 „bros, & falsam doctrinam Lutheri in quocunque sermone, sive
 „Latino, sive Alemanico, aut quovis alio, tenere apud se, & in
 „domibus suis habere, legere, ac ipsum falsum dogma Lutherano-
 „rum profiteri, sectam portare, tueri, & aliis eandem persuadere
 „præsumat. Ita tamen, ut quicumque de hac Secta legitime convi-
 „ctus & probatus fuerit, talis vitâ privari debeat, & bona ejus o-
 „mnia quæcunque habet, mobilia & immobilia confiscari, & ad
 „Theaurum Ducalem recipi debeant.

Eodem An: 1525. *Vol. 1. Const. p. 454.* Catholicæ Religionis statum in Ci-
 „vitate Gedanensi, *Ordinatione* hac de re edita statutum fuit. „Im-
 „primis, quia traditiones Ecclesiasticæ, ut à Majoribus Nostri Or-
 „thodoxis proditæ sunt servari debent: quas si cuilibet expendere,
 „mutare vel abrogare, cuilibet Scripturam pro sensu seu libidine
 „sua interpretari liceret, nihil certi, non in Religione solum, sed
 „in humanis quoque rebus, quæ hoc freno diriguntur, haberi pos-
 „set: ut iam obscurum non est, quos fructus edat novata Religio;
 „quas & quales normas & præcepta tradant ipsi arbitrato suo, qui
 „in ritus & instituta Ecclesiæ Catholicæ debacchantur. Statuimus, ut
 „deinceps usus antiquus Religionis & ceremoniarum, tot sæculis in
 „omnibus Regnis & Dominis Christianis observatus, & à Majori-
 „bus Nostri per manus Nobis traditus, ac per nos, ut Principem
 „Christianum decet, commode restitutus, diligenter in hac civitate
 „& in omnibus Ecclesiis observetur. Quem, si quis vituperare aut
 „illi detrudere præsumpserit, debito modo convictus puniatur. Cui
 „autem juxta veterem Religionem & normam universalis Ecclesiæ,
 „ac Constitutiones Nostri vivere non placuerit, is intra duas heb-
 „domadas post edictum publicum, civitate exire, & alio com-
 „migrare poterit, nunquam deinceps reversurus: alioquin ultra hunc
 „terminum adversus Constitutiones Nostri vivens, supplicium ca-
 „pitis non evadet.

Quoniam

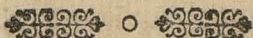

Quoniam superius pag: 7. & 10. memoravimus Protestationem à Clero emissam contra assertam Pacem Religiosam, juravit eam integram oculis lectorum hic subjicere.

Quemadmodum antea toto Interregni tempore & præcipue in Conventu electionis novi Regis circa Varsaviam proxime celebrato quorundamque aliqui articuli præter Actum Electionis REGIS proponerentur, ac introducerentur, totus Status & Ordo Spiritualis cum magna parte sæcularis, ac Ordinum ejus, non modo super eos non confecerunt, verum etiam solemniter reclamaverunt, & ne aliquid in posterum robur haberent protestati sunt; Ita & nunc, cum iam venerit tempus confirmandorum per S. Regiam Majestatem Vestram jurium Regni, Nos Jacobus Uchański DEI & Apostolicæ Sedis gratia Archiepiscopus Gnesen: & Regni Primas, ob infirmam valetudinem interim a Senatu absens, & item alter Rmus: D. Archiepiscopus Leopoliensis, similiter & omnes Rmi: . . . Episcopi proprio nostro & aliorum absentium Episcoporum, Ecclesiarumque omnium Cathedralium, & Collegatarum, ac universi hujus Regni Cleri nominibus, tanquam universus Status Spiritualis, & omnes ejus Ordines etiam cum magna parte Status sæcularis, ac Ordinum ejus nobis adherentium, & adherere volentium, non consentimus, sed reclamamus, contradicimus & protestamur; articulos in conventu Electionis REGIS a quibusdam Saecularibus, sine unanimi omnium consensu, imo quamplurimis reclamantibus, & ut præfertur, protestantibus, non loco, non tempore, non modo, nec ordine debitis, ac legitimis compositis, & nunc Sacræ Reg. Majest. Vestræ porrectos inter confirmationem jurium, & libertatum Regni inferri non posse nec debere; tam ex eis rationibus, quæ sunt in dictis protestationibus perscriptæ (quæ hic pro expressis habeantur) quam etiam ex his causis quæ sequuntur.

1. Quia Comitæ Varsavien: ad unum dumtaxat Actum eligendi REGIS erant indicta, nec Terrarum Nuncii cum mandatis erant missi. Et quoniam in Actu electionis ii, qui convenerunt, plenum jus ad eligendum REGEM dumtaxat habuerunt. Ideo in dictis comitiis nihil agi poterat, præter quam de Electione REGIS; quiddam vero statutum est, quoniam non suo loco, neque tempore, neque modo, neque a personis ad id potestatem habentibus, ideo nullius momenti esse debet neque Status ac Ordines Regni afficere potest.
2. Leges condi non possunt, nisi omnium Ordinum consensu, hoc est Regni Senatorum, & Nunciorum Terrestrium. Mortuo REGE cui dubium esse potest nullam condendarum legum penes reliquos duos ordines potestatem fuisse relictam.
3. Hi articuli post Electionem REGIS sunt conscripti. Electo itaque REGE, & renuntiato, nulla penes Nos, absente illo statuendi potestas fuit.

4. Cum ea sit Constitutio Reipublicæ Nostræ , ut nihil novi sine assensu Equestris Ordinis statui possit, proptereaque R. Majestas, si aliquid necessarium esse judicat, in conventibus particularibus per nuncios suos proponit, de quo in Comitibus generalibus sit tractandum; dicuntur a Nobilitate sententiæ, quid approbandum, quid rejiciendum sit disquiritur, atque ita Nuncii tum absoluta, vel limitata potestate, prout usus postulaverit, amandantur. Cum vero in istis Comitibus nihil ejusmodi actum sit, profecto sine injuria absentium hi articuli approbari non possunt.
 5. Dato & non concesso, quod Comitibus ejusmodi ad Varsaviam indicta sint, in quibus omnia Reipublicæ negotia tractari, atque expediri possent: tamen quia ex statuto Sigismundi Primi de Comitibus electionis indicendis aperte apparet, Senatui ad indicenda tantum Electionis Comitibus potestatem habere. Itaque pariter Electione in illis tractata & agitata nulla sunt censenda.
 6. Lege cavetur, ne quid novi REX sine consensu Consiliariorum & Nuntiorum Terrestrium statuat. Si vero in Comitibus ejusmodi ad quæ non per Nuntios sed viritum convenitur, leges figi, & refigi possint, quomodo quæso libertas Nostra non periclitaretur, si Senatores ac potentiores famulis suis stipati, alieno tempore leges debilioribus, aut absentibus, nec tale quidquam suspicantibus imponere possint.
 7. Siquid statuendum est, omnium consensus requiritur. At sententiarum in Senatu non modo varietas, sed etiam repugnantia nec non protestationes Suden: Rocen: & Varsavien: diffensum arguunt. Ergo ii articuli præter omnium consensum conscripti, sunt nulli.
 8. Quia legatis, qui ad postulandum REGEM fuerant amandati, plenipotentiæ restrictam potestatem dederam, Hoc est ad ea tantummodo dicenda, referenda, tractanda, peragenda per prænominatos oratores, & Nuncios, seu in vim, effectum, & finem eorum, quæ nullo modo repugnarent Catholicæ Ecclesiæ DEI, S. Sedis Apostolicæ Romanæ, Regalibus Regiæ Majestatis in Regno Poloniæ juribus, libertatibusque omnium & simul singulorum ordinum atque statuum Regni ejusdem instructionibus quibusvis generalibus, & specialibus, & tam omnium, quam quorundam consensu in contrarium hujusmodi protestationi meæ minime obstantibus manu mea subscripti. De quibus etiam solemniter, & in forma amplissima protestor sicut semper publice, & ad partem coram competenti officio protestatus sum latius, & fusius nomine meo, & aliorum omnium, & singulorum mecum in hæc consentientium, prout de quovis jure & competit, & competere dignoscitur. Sic & non alias aliter, nec alio modo quemadmodum ex subscriptione mea liquido apparet.
- Cum itaque multa in his articulis sint, quæ DEUM lædunt, Regiam dignitatem convellunt, auctoritatem Senatûs imminuunt, obedientiæ subtrahendæ potestate unicuique data, seditionibus iter

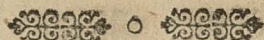

aperiunt , unitatem Regni scindunt , libertatem opprimunt , atque adeo totam Reipublicæ formam immutant , ideo nulla ratione ad eos articulos , vel confirmandos , vel constituendos assensum nostrum præbere possumus , imò verò de nullitate eorum omnium , & singulorum ex superscriptis rationibus solemniter protestamur.

Publica quoque Regni jura quibus Sacr: Reg: Majestas Vestra solemniter jurejurando se subdidit , & obligavit , nullo modo patiuntur taliter promulgata , prout illi articuli conscripti sunt , aliquam vim , robur aut auctoritatem juris , & constitutionis habere. Nam ad constitutiones novas faciendas requiritur non solum conventus particularis & generalis , in eisque præsentia Reg: Majestatis , sed etiam præterea unanimis consensus omnium Prælatorum , Baronum , Consiliariorum , & Nunciorum Terrestrium , ex quorum tali consensu lex efficitur. Ex sententia autem aliquorum , novi nihil unquam statui debet , & si quid peculiari quorundam sententia statui contingat , id non modo nullam vim sed nec nomen legum , aut constitutionum habere possit. In quam Sententiam multæ præclarissimæ leges Regni extant inviolabiliter observatæ , & per Sacr: Reg: Majestatem Vestram juxta exigentiam juramenti per eam in manibus Nostris præstiti observantur. Principio enim Casimirus A. 1368. fol. 8. & 33. non solus agens , sed cum Prælatibus Baronibus , cæterisque Nobilibus sensum diversitatem , & varietatem animorum damnat ejusque incommoda enumerat , atque cum omnibus ordinibus statuta promulgat. Similiter Joanes Albertus An. 1496. fol. 96. decernit statuta sua communi consultatione cum Prælatibus , Baronibus , & Nunciis , Ordinibusque spiritualibus , & sæcularibus promulgata perpetuo duratura , & observanda. Similiter etiam Alexander REX fol. 112. testatur se jura Regni , & de unanimi voluntate & laude communi , ac sensu Prælatorum , Baronum , qui ibidem nominatim recensiti sunt , & Nunciorum Terrestrium constituisse , & condidisse. Idem REX An. 1505. fol. 56. de consilio , scientia , & unanimi voluntate omnium , & singulorum Prælatorum Spiritualium , & sæcularium , Consiliariorum , & Nunciorum leges à se datas recenset.

Idem eodem An. fol. 115. leges suas à Rmis: Rdis: Magn: Generosis & Nobilibus Prælatibus ac Baronibus & Nunciis consensu suo moderatas fatetur. Idem iterum An. 1505. sanxit nihil novi constitui posse nisi de unanimi consensu Consiliariorum , & Nunciorum. Item Sigismundus quoque REX An. 1507. fol. 1. leges suas de omnium consensu conditas scribit , & postea fol. 2. eas tantum leges duraturas decrevit , quæ sunt unanimi omnium Ordinum & totius Consilii consensu editæ. Et tandem An. 1532. ad emendanda omnia Regni jura , & dubietates tollendas designavit idem REX tam Spirituales

quam

quam seculares personas. Jdem Anno 1520. fol. 20. diversitatem Constitutionum damnat, eas inter homines diversas generare controverfias scribit. Jdem Petricoviæ An. 1538. & Cracoviæ An. 1539. consensus Ordinum, & Comitia generalia ad Constitutiones faciendas juxta privilegium Alexandri requirit.

His itaque de causis Sacr. Majest. Vestram oramus atque obtestamur ne unquam tali injuria partem vel maximam Regni afficiat, ut alterius gratia supradictos articulos confirmare velit quin potius illos pro nobis in posterum habere & omnino rejicere dignetur, uti rem utilitati Reipublicæ maxime contrariam, & perniciosam.

Cum igitur inter leges Regni sufficiens formula confirmationis jurium, & libertatum omnium Ordinum per Regiæ Majestatis Vestræ Prædecessores tradita & ab illis hæcenus observata contineatur; instamus, & efflagitamus, ut juxta veterem, & consuetam illam formulam quam etiam Majestas Vestra in sua Coronatione in manibus meis de more nihil profus præter Lituaniæ mentionem ob utriusque Provinciæ unionem addendo juravit, Regia Majestas Vestra ejusmodi jurium & libertatum confirmationem, quâ nunc petitur, tantummodo concedat, eandemque Confirmationem secundum iam dictam veterem formulam in manibus meis sic juratam duntaxat ab ipsa S. Majestate Vestra exposcimus, & requirimus. Cumque dictis Statibus & Ordinibus invitis secundum jura prædicta Majestas Vestra quicquam statuere nec debeat, nec possit, si contingat hanc confirmationem aliter quam hic a Nobis petitur quoquo modo, & ex quacumque causa concedi similiter etiam nominibus quibus supra contra talem concessionem tanquam nobis invitis innovatam formæque antiquæ et legibus Regni contrariam, ac ideo ipso facto irritam, & nullam omni meliori modo protestamur. Cracoviæ Die 19. Mensis Martii Anno Domini 1574.

FOEDUS OLIVENSE.

19. Confugiunt secundo loco Dissidentes ad Foedus Olivæ, quod Poloniæ & Sueciæ Reges gravi bello defatigati inierunt anno 1660. In Acta hujus foederis quædam leguntur inserta, quæ A catholicis favere videntur. Quia vero hæc illi arripiunt summa aviditate, obijciunt vehementissime, tenacissimeque defendunt;

ita detur nobis hæc venia, ut in refutando simus paullo copiosiores. Serviendum est causæ. Quod per nos licet, id pollicemur; nihil nos abs re, nihil extra rem esse dicturos.

20. Articulo Secundò ita cautum est. (d) *Generali Amnestia gaudeant omnes & singuli cujuscumque Status, Conditionis, & Religionis fuerint; ut & omnes Communitates, quæ ab utrinque partes hostiles secuta sunt, aut in hostilem possessionem devenerunt: Nec ullis hoc bellum præjudicio & noxa sit Juribus, Privilegiis, & Consuetudinibus generalibus & specialibus, tam in Ecclesiasticis, quam in Civilibus, profanisque, quibus ante hoc bellum gavisæ sunt; sed iis in totum fruantur secundum leges Regni: Nec ullis Communitatibus, aut privatis, ratione adhesionis hosti, actio intentabitur; ita ut nemini liceat alicui negotium facessere ratione adhesionis hostilis ullius, aut eam exprobrare. Et paullo post (e) Civitatibus Prussie Regalis, quæ in potestate suæ Majestatis Regiæ Regniqve Sveciæ fuerunt, manebunt iidem omnia Jura libertates, & Privilegia, quibus, sive in Ecclesiasticis, sive in profanis potita sunt ante hoc bellum: salvo libero, ut ante bellum viguit, in prædictis Civitatibus Catholice & Evangelicæ Religionis exercitio: earumque Territoria, Magistratus, Communitates, Cives, Incolas, & subditos Sacra Regia Majestas Poloniæ, eadem, qua olim, clementiâ & gratiâ Regiâ in posterum prosequetur, fovabit, ac tuebitur: Dabitur iisdem quoque facultas ædificia publica & privata per injuriam belli destructa rescere, & readificare.*

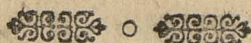
21. Hæc nobis verba ad expendendum proposita. Quod ut fiat recte & ex ordine, duo inquirenda sunt: primo, qui homines hic describantur; deinde qua conditione in pristina jura sint restituti.

22. Ad primum quod attinet; Legati Externorum Principum, qui Dissidentes tuentur, non illis modo qui tum erant; sed omnibus etiam post futuris in Polonia Dissidentibus cujusque generis ac Religionis, Lutheranis nempe, Calvinistis, Arianis, Quackeris, Anabaptistis, Mennonistis &c. hoc Articulo cautum putant. Verum si pura mente atque integra, & fœderis Oliven-
fis

sis occasio, & laudati Articuli verba perpendantur, facile apparebit, nullum inde patrocinium, nullam suffragationem nostris Dissidentibus peti posse.

23. Etenim belli tempore, quod à Poloniæ & Sueciæ Regibus acriter gerebatur, multi tam Suecorum quam Polonorum à Rege suo defecerant, & hostiles partes secuti fuerant. Eo igitur crimine se obstrinxerant, quod est Rebellionis; atque iis in pœnis hæserant, quæ contra Rebelles à legibus sunt constitutæ. Jnuitur tandem inter duos Reges Fœdus Olivense: Atque ad sananda gravissima belli vulnera, optimum factu inter cætera visum est, iis etiam consulere, qui illo se bello implicuerant, & in hostilem sive partem, sive ditionem transiverant. Itaque generalis Amnestia indicitur; hoc est memoria omnis discordiarum oblivione sempiterna deletur; defectoribus ab utrinque culpa condonatur; caveaturque: ne ullis aut Communitatibus aut privatis cujuscumque Religionis sint, *ratione adhesionis hosti, actio intentetur*: ne omnino liceat istorum alicui negotium facessere *ratione adhesionis ullius hostilis*, aut eam exprobrare: ne denique ullis *hoc bellum præjudicio & noxa sit* juribus, privilegiis, ac consuetudinibus, &c, *quibus ante hoc bellum gavisi sunt*; Sed iis in totum fruantur secundum leges Regni. Hæc Articuli verba sunt; sed clara adeo & aperta, ut eorum vim non assequatur, nisi qui nolit. Accedamus igitur ad causam: Et quoniam de Polonis nunc agitur, non de Suecis; quæramus, quinam Polonorum cauti hoc loco possint intelligi? Profecto ii dumtaxat, qui belli tempore *partes hostiles secuti fuerant, vel in hostilem possessionem devenerant*; hoc est, qui aut Regi Suecorum faverant, aut armis domiti eidem cesserant: istos, inquam, unice describere oportuit, istis cavere: Etenim ridiculum valde fuisset aut iis ignoscere, qui nunquam peccassent; aut in pristina jura illos restituere, qui ea nunquam amississent.

24. Duo igitur hominum genera hic definiuntur. Unum est eorum, *qui hostiles partes secuti sunt*; alterum eorum, *qui in hostilem possessionem devenerunt*. Si eos requiramus, qui in hostilem, hoc est Suecorum possessionem devenerunt; inveniemus unas
Prussi-

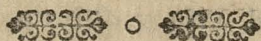

Prussiae Regalis Civitates, earumque incolae, qui Catholicæ & Evangelicæ (hoc est Lutheranæ) religionis sint, nominatim describi, præterea neminem. At vero ex Polonis Dissidentibus multi, iidemque Nobiles magna ex parte Calvini errores sequuntur. Præterea, si qui Lutheri religionem profitentur, non sunt tamen Cives Prussiae Civitatum. Ergo isti, cæterique eorum similes, nullo jure ad hoc caput fœderis Olivenfis confugiunt, quod solis Prussiae Regalis incolis potest opitulari.

25. Si vero investigare velimus qui inter Polonos ad arma pro Suecis convolarint, & partes hostiles secuti sint; apparebit debuisse, partim esse Catholicos, partim Dissidentes. De Catholicis nihil hoc loco: tota de Dissidentibus quæstio est.

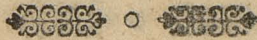
26. Doceant igitur Dissidentes, primo: inter eos qui Suecis tunc adhæserunt, fuisse enumerandos omnes Mennonistas, Anabaptistas, Quackeros, Arianos, Lutheranos, Calvinistas, & si qui sunt alterius Religionis, quæ nunc Rempublicam turbet: & tunc fortasse etiam per nos licebit, ut ad ipsos quoque amnestiæ beneficium pertineat. Sed hoc qua ratione præstare poterunt?

27. Doceant secundo; Fœdus Olivense, non modo iis Dissidentium qui tunc defecerant, eorumque Nepotibus consuluisse, prout paci illius temporis & amnestiæ expediebat; Sed & illis, & omnibus Dissidentibus qui deinceps fuissent, ob aliam quamcumque etiam futuram causam, & in perpetuum præcavisse. Verum neque hos docebunt ullo modo; nisi prius omnium populorum jura, omnium gentium morem atque instituta perverterint. Etenim hoc habet proprium omnis Amnestiæ recte atque ordine constituta, ut iis, qui belli tempore hostium partibus adhæserint, condonet culpam; juraque illa restituat, a quibus causâ defectionis exciderant. Ergo, quæ antea commissa fuerant, respicit amnestia; non certe quæ deinceps, atque in perpetuum committi possint. Et revera, ni ita esset; primo contra omne jus fasque infligeretur vulnus gravissimum supremæ illi potestati, quæ Principibus a DEO facta est, aut novas ferendi leges, aut veteres immutandi, ampliandi, circumscribendi, prout
Rei-

Reipublicæ salus atque utilitas postulaverit. Deinde meliore gradu essent qui aliquando a Principe defecissent, quam qui in fide constantissimi permansissent: Istos siquidem pro loco & tempore, novis Princeps legibus cohibere posset, atque obligare: Dum e contrario defectores in gratiam recepti eo privilegio fruerentur amplissimo, ut nemini liceret eorum jura tollere aut imminuere: quod quidem privilegium vix liberis populis impertiri solet, qui ultro eaque conditione se Principi dediderunt, ut quovis tempore, suis & juribus, & legibus, & consuetudinibus pacatissime frui possent.

28. Itaque Amnestia Olivenfis ad illam unice causam ac tempus pertinere debuit, quo firmata est atque sancita. Vi hujus Amnestiæ Respublica cavere tenebatur, *ne ullis Communitatibus aut privatis ratione adhesionis hosti (nempè Suecis) actio intentaretur: ne quibusvis liceret alicui negotium facessere ratione adhesionis ullius hostilis, aut eam exprobrare: ne denique ullis id bellum præjudicio & noxa esset juribus, privilegiis ac consuetudinibus generalibus & specialibus, tam in Ecclesiasticis, quam, in Civilibus profanisque, quibus ante id bellum gaudebant. Sed iis in totum fruerentur secundum leges Regni.* Num non hæc omnia religiosissime præstitit Respublica? Quis unum aliquem ex iis qui tum Suecis faverunt, deinceps ob eam causam vexavit afflixit, in jus vocavit? Confecto bello, num non amissa jura recuperarunt tam in Ecclesiasticis, quam in Civilibus? Nonne iisdem semper gavisi sunt, hodieque eorum Nepotes ita gaudent, ut Dissidentibus per Leges Regni permittitur? Ergo, quod Dissidentibus ex Fœdere Olivenfi debebat, Respublica jam exsolvit. Quid volunt amplius? Etiamne ad omnia tempora in perpetuum, ad universos A catholicos sui similes, & ad omnes causas quamvis diffitas & disjunctas, Amnestiæ beneficium extendere? Etiamne summam Reipublicæ potestatem aut adimere, aut circumscribere; ne novis legibus, & ex opportunitate, communi omnium saluti, concordiæ, libertatique prospiciat? Si hæc postulant, quæ certe intolerabilia sunt, caveant, ne Externorum Principum ad quos confugerunt, patrocinio abuti videantur.

29. Sed venio ad alterum caput, quod erat de conditione, quâ defectores in amissa jura restituebantur. Dico igitur Pacem Olivensem neque Lutheranz, neque Calvinisticæ, neque Arianz, neque alterius cujuscumque Sectæ generatim in toto Regno Poloniæ Magnoque Ducatu Lithvaniz, tutelam ac defensionem suscepisse: proinde A catholicos neque in Ecclesiasticis, neque in Civilibus eodem jure esse posse, quo sunt Catholici. Profecto cum Olivensis Amnestia Dissidentibus, qui bello Suetico-Polono se implicuerant, permittit, ut in totum fruantur juribus, Privilegiis, Consuetudinibus generalibus & specialibus, tam in Ecclesiasticis, quam in Civilibus profanisque, quibus ante id bellum gaudebant; non id absolute, non generatim, sed ea conditione permittit, ut *iis in totum fruantur secundum Leges Regni*, Leges nempe, quæ vel scriptæ jam essent, vel in posterum scriberentur. (g)

30. Nego ullam esse latam, aut extare legem Regni, quæ Dissidentibus ita faveat, ut communi jure Polonorum uti possint. Immo vero etiam illud confirmo, quotquot adversus hæreticam pravitatem sancitæ sunt leges, aperte contra ipsos pugnare. Antiquiores mitto, quibus Hussitæ, alique Bohemiæ Hæretici jam à Sæculo quintodecimo prohibiti sunt in Polonia pedem ponere. (h) Anno 1520. Sigismundus Rex primus, ut Lutheranam labem jam serpere incipientem comprimeret, non modo plura decrevit, quibus Catholicæ Religionis incolumitati prospiceret, sed etiam Anno 1538. severissime in eos animadverti jussit, qui perditam Lutheri aliorumve Hæreticorum doctrinam profiterentur. In Comitibus quoque Generalibus Petricoviæ habitis Anno 1550. consensu omnium Ordinum proscriptionis pœna in illos est constituta, qui à Religione Catholica defecissent. Et quoniam, ut dictum est Sigismundi præsertim Augusti Regis nimia indulgentia fecerat (i) ut multi deinceps Poloni hæreticorum erroribus depravarentur, eoque nomine Statum Reipublicæ perturbarent; ita consecuta est *Pax Religiosa* Anno 1573. Sed jam satis ostendimus Articulum de Religione in Acta illius Pacis insertum, non esse legem; (k) & quamvis lex esset, Dis-

(g) Vide supra Pag: 22. (h) pag. 12. & seqq. (i) Pag: 3. (k) Pag: 9. 12.

fidentibus tamen non omnino favere (1) cum neque Superiores leges abrogaverit, neque A catholicis potestatem ullam fecerit, aut ullum jus attribuerit.

31. Re quidem vera Pacis hujus benefició Anno 1618. 1661. & 1670. (m) Ariani privati sunt; atque id nemine reclamante, ne ipso quidem Succia Rege. Privati item Anno 1697. Mennonistæ, Anabaptistæ, & Quackeri; licet & ipsi inter Dissidentes censerentur. Quid, quod Respublica in Comitiiis anni 1632. decrevit, ut in quibus civitatibus Dissidentes publicum haberent religionis suæ exercitium, illud retinerent; sed nova Templata, ubi non essent, ædificare; nulli Dissidentium sectæ permitteretur? Cui quidem Legi cæteræ responderunt, quæ consecutæ sunt Annis 1648. 1668. 1674. (*) Quia verò per fraudem

D

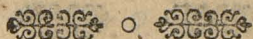
ma-

(1) Pag. 11. (m) Lengnich. ad Pacta Conventa art. 6. pag. 45 & 46.

(*) Tom. 5. Vol. Leg. An. 1674. pag. 196. & 197. Tir. *Confœderatio Generalis Varsaviensis*. " In Civitatibus Regni ubi in præsentem in fanis a se in hunc finem erectis publicum habent Religionis exercitium Dissidentes, ibidem ejus & in posterum quemadmodum & nunc usum habere possunt. Ubi autem fana in hunc finem separata non habent, ibi eadem ad evitandos tumultus non erigent, Ducatus vero Masoviensis Jura sua intuitu Religionis integra & illibata esse volumus. Quippe devotioni suæ Domini Dissidentes privatim in suis hospitiiis advenientes pro Actibus publicis vel pro causis suis forensibus & ad aulas Procerum commorantes, (exclusis tamen Plebejorum Servitoratibus) absque conventibus, vacare securè poterunt.

Idem Num. 4. Tom. V. pag. 196. " *Confœderatio hæc nullatenus patrocinari poterit Arianis uti lege publica proscriptis, neque Apostatis à fide Catholica Romana & Unitorum, ab hinc transeuntibus; quinimo omnes Constitutiones contra Arianos latas reafumimus & confirmamus perpetuis temporibus. Cavemusque ut in quovis subsellio, etiam in Judiciis Capturalibus nunc tempore hujus Interregni, cum quolibet Neophyto utriusque sexus & fautoribus illorum, si qui in Regno vel Magno Ducatu Lithuanie resperirentur, ad cujusvis instantiam, Lex ista executioni demanetur; Apostata autem præfati abhinc convicti in foro forexi-liò puniantur. Vide eodem Tom. seu Vol. V. fol. 197. Num. 5.*

Idem Articuli Pactorum Conventorum in Electione Joannis III. REGIS hæc statuunt sub Titulo *Ordo Electionis Varsaviensis* An. 1674. fol. 264. Num. 17. " *Quamvis veteres Leges nulli subjacent dubi-*

malitiamque, A catholicis præscriptis sibi finibus minime continebantur, & legum istarum vim ad arbitrium libidinemque suam eludebant; sic Comitibus Varaviensibus Ann: 1717. iterum sancitum fuit: *ut præter antiqua fana cum libero in iis exercitio, ante leges supradictas* (scilicet ann: 1632. 1648. 1668. & 1674. latas) *extructa, nova fana erigere non liceat*: A catholicis verò, quibus hæc

„ tationi: ut REX sit Catholicus, tamen perpetuis temporibus pro-
 „ videndo nunc & in posterum, lege cavemus pro Nobis & Suc-
 „ cessoribus Nostri, quod quemadmodum Nos REX Catholicus, sic
 „ & post nos nullus Princeps alterius Religionis in REGEM Po-
 „ loniæ & Magnum Ducem Lithuanie eligatur vel nominetur, nisi
 „ is qui sit actu, quemadmodum esse debet, Romanæ Orthodoxæ
 „ Religionis Catholicæ; ejusdem Religionis Catholicæ esse debet
 „ & Regina sive Natiōe sive vocatione.

“ Et quoniam in hoc præclaro Regno Poloniæ, Lithuanie, ac Rus-
 „ sicæ Gentis, non pauci reperiuntur in Religione Christiana Dissiden-
 „ tes, providendo exemplo Antecessorum Nostrorum ne in posterum ali-
 „ quæ seditiones & tumultus ex hac causa vel scissiones aut discor-
 „ diæ in Religione exoriantur, quemadmodum cautum est Confœdera-
 „ tione Generali Varaviensi nuper habita in causa Religionis Chri-
 „ stianæ: pacem esse inter Dissidentes in Religione Christiana conser-
 „ vandam; eandem Nos retinebimus perpetuis temporibus; non obsta-
 „ tibus quibuscunque protestationibus adversus hanc Confœderationem
 „ post eandem Convocationem factis, salvis Juribus Ecclesiæ Catho-
 „ licæ Romanæ, integra tamen in omni Dissidentium de Religione
 „ Christiana pace & securitate, ita quemadmodum veteribus Legi-
 „ bus & Confœderationibus sancitum & cautum est.

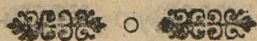
Nota: Exorbitatum fuit à Dissidentibus, contra has tolerantie le-
 ges, imo. Quia ultra Civitate Regias, (puta Cracoviensem, Vil-
 nensem, in quibus ex Rescripto Regio fana constructa pro se ha-
 bebant) ad omnes Civitates Regales suam Religionem extendebant,
 non parcendo etiam Civitati Varaviensi sub exceptione Ducatus Ma-
 sovie consistenti. 2do. Exorbitatum est, quia cum ad bona hære-
 ditaria Nobilium lex tolerantie extensa non fuisset, in his quoque
 fana erigi audebant. 3tio Exorbitatum, quia in civitatibus Prussie
 A catholicis a Magistratu & contuberniis artificum, contra
 Constitutionem Anni 1638. excludebant, & excludunt. 4to. Exorbi-
 tatum, quia per ipsosmet Dissidentes Jurisdictio tam Spiritualium
 quam Secularium Dominorum primo interregno Anni 1573. fuit re-
 licta in subditos fartatecta & integra, hanc illi sub prætextu to-
 lerantie excutiebant. 5to. Fuit per ipsosmet cautum An. 1573. quod
 Beneficia Clericis Romanis juxta Statutum conferentur: ipsi tamen
 ad Ecclesias vacantes Religionis Romanæ in suis Hæreditatibus, suos
 Ministros Protestantis promovebant.

hæc fana non sint, privatus tantummodo cultus in eorum domibus permittatur, *absque tamen prædicationibus & cantationibus.*

32. Res ita erant provisæ, cum anno 1733. nova lege frenum Hæterodoxis injectum est, quorum nonnulli clam & contra jus Regni, in honores ac Magistratus se intulerant. Itaque *Salvis modernis possessoribus*, quibus parcere Respublica satius duxit; vetitum est in posterum, Dissidentibus in Senatu, in Conclavi Nuntiorum, in Tribunalibus habere locum; commissiones exercere; dignitates quascumque, five Regni, five Palatinatum, five locorum tam Terrestrium, quam Castrensiùm quovis nomine obtinere. Atque hæc quidem sanctio, non modo paulò post, anno scilicet 1736; sed etiam nuperime, hoc est fœdere anni 1764. pactisque cum Rege qui nunc regnat conventis, renovata est, & confirmata.

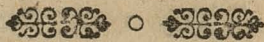
33. Patet igitur ab antiquissimis temporibus ad hanc usque diem, leges Regni Dissidentibus adversari; & si vel indulgentiâ, vel toleratione largitæ sunt aliquid; nunquam tamen illis id concessisse, ut in Republica eodem essent jure quò sunt Catholici.

34. Quid ergo leges Regni, juxta quas fœdus Olivense compositum est, tandem permittunt? Primo pacem cum Dissidentibus: qua quidem pace sic Dissidentes fruuntur, ut suis machinationibus Externos Principes contra Patriam impellere per summam injuriam nunquam desistant. Deinde Privilegia quædam Catholicorum A catholicis Polonis impertiuntur: quæ tamen Privilegia si cum iis conferantur, quibus utuntur nunc Dissidentes; longe plura à consuetudine invenientur permixta, quam lege sint ac jure concessa. Sunt autem hujusmodi: Poloni illi Nobiles cum filiabus Nobilium Polonorum connubia ineunt: filias item suas Polonis nobilibus elocant: dotem, successionemque recipiunt: bona sua more aliorum Nobilium possident: cum his quoque judicia illis sunt communia: non captivantur, nisi jure victi. Solent item frequentare Provinciarum ac Ferrarum Conventus œconomicos, vocemque liberam in ipsis habere, modò negotia sua cum Catholicæ Religionis detrimento non urgeant. Compluribus in locis,

ubi conventiones legesque ipsis permiscere, habent sua Tempora. Multi præterea sunt in Urbibus, atque in Civitatibus Prussicæ Polonæ, Magistratibus; à quibus tamen contra æquum bonumque Catholicos extirpare contendunt. Acatolici vero, qui Nobiles non sunt, Mercatores nempe, Artifices, Coloni, ac Rustici, plenam habent libertatem habitandi, ditescendi, vivendique in Civitatibus, Oppidis, ac Pagis, sic ut nemo ipsos, si illuc venerint suumque domicilium fixerint, inde exturbet, aut expellat. Ritus quoque suos ac Sacra privata tam in suis fanis, quam domibus obire, ad eaque celebranda convenire nemo ipsis prohibet, nemo impedit: quinimmò ii, qui apud ipsos rem sacram curant, habent pro se legem Regni, cujus vi in foro sæculari debeant respondere. Hæc sunt, quæ Polonis in Polonia Dissidentibus, vel ex indulgentia legum, vel ex consuetudine permittuntur.

35. Jam vero ex toto legum nostrarum Volumine quam possunt legem afferre, quæ jus tribuat Hæterodoxis, injussu Catholicæ Religionis, vel Tempora ubi velint ædificandi; vel Baptismum, Sepulturam, Metrimonia libere peragendi præterquam in locis, de quibus fœdere cautum sit? Quam Regni Constitutionem adlegabunt, quæ Catholicis æque ac Dissidentibus, vel in Senatu, vel in Conclavi Nuntiorum, vel in judiciis, vel in jurisdictionibus locum, & jus agendi concesserit? ad honores aditum patefecerit? viam ad Magistratus muniverit? Nullam prorsus. Nisi forte Constitutiones Regni illas esse putant, quas in privatis seditiosisque suis conventiculis sibi ipsi constarunt; & & quas nulla unquam, nulla hucusque, Regni Comitibus comprobaverunt. Anno 1660, qui annus fuit fœderis Olivenfis, nonnulli Acatolici in Senatorum numero sunt inventi. Quæ tum fuit cura Reipublicæ? Novos Acatolicos decedentibus non suffecit; atque ita omnes paulatim à Senatu movit. Post civilia etenim bella, quorum auctores fuerant Dissidentes, & post reportatam ex illis apud Guzovum à Sigismundo III. victoriam; noluit gens Catholica eosdem consilii publici esse participes, quos communi omnium tranquillitati senserat insensissimos. Numerabantur eo tempore inter Acatolicos multæ nobiles splendidæque fami-

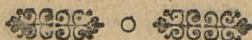
milia. Hæ splendore atque opibus suis, non mediocrem Calvinistarum & Lutheranorum seditioni vim addebant & pondus. Sed cum paulatim extinctæ essent, vel ad finem Ecclesiæ rediissent, A catholicos magno præsidio nudarunt; qui nullam unquam legem Comitiorum auctoritate sancitam extorquere potuerunt, quâ freti vel Senatoriam, vel Legatorum ad Comitiam dignitatem possent appetere.

36. At vero extant Privilegia à Regibus impetrata? Scio equidem hæc ab A catholicis proferri, extolli, exaggerari. Miror tamen eosdem non intelligere, quanta sit defensionis hujus infirmitas, quanta levitas! Etenim demonstrare possem hujusmodi Privilegia vi & factionibus fuisse extorta; quare etiam à jure legitimo essent profecta; nihil tamen, utpote subrepticia, posse valere.

37. Sed esto; non sint extorta; neque inter abusus Cancellariæ conjiciantur. Quid? sunt ne adeo rerum nostrarum rudes, adeo ne hospites in Republica; ut ignorent, apud nos, in negotiis præsertim tanti momenti quanti est Religio, nihil vim legis obtinere posse quod sine Ordinibus Reipublicæ, sine consensu Senatorum & Nobilium, sine auctoritate Comitiorum sit constitutum? Reges ipsos per se de rebus hisce gravioribus statuere nihil posse, quod sine Comitiorum consensu ratum sit, ac perpetuum? Etenim, Privilegia Regum si valerent, Constitutionibus publica auctoritate sancitis, vim omnem adimere possent & adimerent: quod nemo unus, ne inimicus quidem affirmaverit. Itaque Privilegia, si quæ extant, quod præsidio publici consensûs defituuntur, ex ratione & forma regiminis, nullius erunt roboris ac momenti; sed potius usurpatio potestatis ac legislationis, ab æquo rerum æstimate censebuntur.

38. Neque igitur vi privilegiorum, quæ nullius sunt ponderis; neque vi legum, quæ nullæ sunt, præsentia Dissidentium jura firmantur. Atqui ex fœdere Olivenfi *secundum Leges Regni* tractandi erant Dissidentes. Ergo Fœdus Olivense nullo modo Dissidentibus suffragatur.

39. Atque hic quo ad Pacem Olivæ absoluta res esset. Sed
adver-

adversarii non sinunt, quos longius quam deceat, ardor contentionis provexit. Fidem majestatemque Principum Externorum implorant; & quod more, quod exemplo, quod jure non possunt; id extorquere vi, armis, bello conantur. In quo quidem nemo eos non reprehendet tanquam improvidos & inconsultos; qui dum legis præsidio defendi volunt, legem ipsam infringunt atque subvertunt. Ignorare non possunt superiores leges morte & publicatione bonorum, posteriores vero exiliò Dissidentes tanquam perduelles multare, *si externam opem aut tutelam per se & Ministros effugitaverint.* (n) Ipsi nihilominus Externos Principes concitant, ad arma compellunt, in Patriam ipsam immittunt; & legum latarum iniqua oppugnatione, alterius legis, quæ nunquam extitit, vim & patrocinium requirunt. Est hoc profecto suis ipsis machinis velle concidere, aperte contra se ipsum pugnare, & novo se crimine devincire.

40. Sed illud est gravius multò & acerbius, quod Externi etiam Dissidentes undequaque dispersi, Dissidentium Polonorum causam, veluti communem, susceperint; nec satis apparet, quare id sibi faciendum existimaverint. Sciunt enim aut certe scire debent, quidquid fœdus Olivæ de Dissidentibus caverit, *id secundum Leges Regni* cavissè. Leges autem Regni non sinunt A catholicos in Polonia & Lithuania iisdem gaudere juribus, quibus Catholici utuntur. Unde ergo in ipsis tantus ardor animi, tantum studium; ut causam Dissidentium, suam esse ducant, non secus ac si de vindicanda fide publica ageretur? Videant potius, ne dum Civibus inquietis favere student, publicam ipsi fidem, & jus, & potestatem oppugnent.

41. Sit autem illis exemplo quidquid à Principibus suæ Communionis factum fuerit: etenim illi in suis Regnis, ut Dominantem Religionem præstarent incolumem, Catholicis privatum & publicum Religionis suæ cultum interdixere: eosdem à quovis civili munere prohibuerunt: omni nudarunt beneficio legis, civilis gradus, successionis in paterna bona, etiamque in Regnum, quod jure hæreditario ad ipsos pertinebat: & si quæ ipsis con-

(n) *Confœderat. An. 1733. & Constit. An. 1736.*

concessere; ea ad unam summam vel clementiæ, vel liberalitatis suæ referri voluerunt. Interrogati quo jure id fecerint? ad supremæ potestatis jus provocant, (o) cujus unius sit quamcumque Religionem dominanti contrariam, liberè & ex arbitrio aut tolerare aut proscribere: *Diversam Religionem profitentes tolerari possunt ea lege, ut exercitium publicum suæ Religionis iisdem non permittatur, vel ut permittatur, sive simpliciter, sive certo modo restrictum; ut prædia possidere possint, vel ut nequeant; ut Officiorum publicorum ac dignitatum civilium sint capaces, vel incapaces;* Et qua sunt alia hisce gemina (p) Sit ita: Non enim video, cur meum non agam negotium. Ergo si Respublica, quæ alio tempore Dissidentibus impertiverat, postea ademisset, causâ præsertim Catholicæ Religionis, quæ apud nos dominatur, tutandæ; non id pro sua legitima, perenni, optima & potestate & auctoritate fecisset? Certe quidem. Ergo neque istorum esset, neque alterius cujusquam Principis hoc jus Reipublicæ, nisi per summam injuriam, aut denegare, aut adimere; aut imminuere.

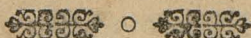
42. Etenim apud omnes, qui de jure sive publico sive politico scripserunt; illud firmum est statutumque; nullum Principem in alienæ Dominationis, à se minime dependentis, leges involare, in illasque uti & in illarum transgressores, aliquid juris posse sibi arrogare: *Se gouverner de soimême à son gré, c'est l'appanage de l'indépendance. Un Etat souverain ne peut être gêné à cet égard. Un Souverain est en état de traiter, en ennemis ceux qui entreprennent de se mêler, autrement que par leurs bons offices, de ses affaires domestiques* (q) Suprema enim potestas, quæ à Deo unice proficiscitur, hoc habet proprium: ut nulli præter DEUM, factorum rerumque suarum rationem reddat; neve patiatur à quoquam sibi onus imponi, aut terminos circumscribi.

43. Jam vero suffragante sibi hoc jure Gentium, nunquam permittit Respublica, ut quacumque sub conditione Nationes exte-

ræ

(o) Grotius de Jure suprema potestatis circa Sacra cap. 8. (p) Wolfius Juris Natura Tom. 8. §. 597. (q) Vattel Drois des Gens. l. 2. cap. 4. Nro. 57.

Wolfius Juris Natura Tom. 1. Nro. 134. 136. & Tom. VIII. Nro. 51. & Juris Politici Tom. 1. Nro. 265.

ræ alienas sibi Religiones imponerent, earumque se se patronos ac defensores declararent. Quam quidem in tuendo jure suo constantiam stabilem & non mutatam, declaravit potissimum in Comitibus anni 1632. cum A catholicos, qui audebant minas jactare, pericula opponere, formidines intendere, ita jugulandos censuit: *Heresim advenam precario degentem in hoc Regno, à legitimis rerum dominis possessoribusque antiquis, extorquere nil posse: Sed quidquam vel minimum ipsi conceditur, à sponte offerentibus grato animo accipere debere. Quod si vim præferret, certo sciret, Reipublicæ ad vindicandas leges patrias, religionemque avitam conservandam, animos ac vires non defuturas.* (r) Clarum est igitur, & Dissidentes qui efflagitant, & externos Principes qui patrocinium Dissidentium arripiunt, contra jura Reipublicæ apertissime facere.

44. At, inquit, Pax Olivensis hanc Dissidentium eorumque religionis tutelam Externis Principibus tribuit. Ita ne vero? Si me audiverint, ex ipso Fœdere Olivensi docebo, jus istiusmodi defensionis non modo ipsis non concessum, sed prorsus esse negatum; propterea, si illud sibi assumunt, nec æquum esse, neque legitimum.

45. Profero omnium præstantissimum, probatissimumque ipsis Dissidentibus testimonium: librum dico cui titulus *Acta Pacis Olivensis*. Librum hunc summa diligentia ac fide composuit, inque lucem edidit anno 1763. Joannes Gottlob Boehmius Lipsiensis Professor. Ex Diariis maximæ auctoritatis petatum est opus, ex Diario nempe Autographo fœderis Olivensis, ab insigni viro Joachimo Pastorio, qui ibi tum præsens aderat, conscripto: ex altero Diario Suetico, quod Auctori concesserat, & ex Archivo Regni Sueciæ traxerat Comes Echebladius illius Regni Cancellarius: item ex Diario Livoniæ, & Daniæ; tandemque ut alia omittam, ex Diario Christophori Pac Magni Cancellarii Lithuaniæ. In afferendis verò ex hoc libro testibus, duo sunt potissimum attendenda. PRIMUM EST, Suecos omnibus modis ac viribus contendisse, ut in Olivensi Tractatu sibi tribueretur nomen Cautorum, Defensorum, Patronorumque Sectæ Lutheri in Regno Polo-

(r) Paulus Piafeciuss in *Chron. Europæ* pag. 448.

Poloniæ ; sed Polonos non minori nisu huic conatui restitisse, patrociniumque hoc, ac tutelam Suecicam constanti animo rejecisse: ita ut nullam omnino Religionum defensionem Externo cuivis concedendam censuerint. ALTERUM EST, ipsūmet Hoverbequium Legatum extraordinarium Villhelmi Electoris Brandenburgici (is Serenissimi Regis Prussiæ nunc feliciter regnantis Atavus fuit) pari cum Polonis fortitudine & constantia huic Suecorum conatui repugnasse ; hancque cujusvis Externi Principis tutelam Religionum, ut noxiam fatalemque Regno Poloniæ, rejecisse palam, & repudiasse: quod sane illi mirum videbitur, qui cum iis temporibus hæc nostra conferat, quibus nostri Dissidentes Dissidentium cautionem à Fœdere Olivenfi impositam esse contendunt. Itaque ne fingi hæc à nobis quispiam putet, juverit ipsius Diarii loca ad verbum exscripta subjicere, & opportunis animadversionibus illustrare.

46. Tomo Primo pag: 88. sic habet: *Die primâ Februarii post meridiem Sc. ad Punctum Religionis; Responso ad Propositiones Suecicas: Cum lecta esset responso, addebat Prażmowski, Magnus Poloniæ Cancellarius: Nolumus Suecos apud nos & in Regno nostro habere Apostolos: Leszczyński Palatinus Posnanjensis: Nolumus ut sint Dii tutelares Dissidentium apud nos. Protectio Externorum Principum nobis est suspecta. Ipse Serenissimus Rex noster per se ex obligatione sua paratus est servare Religionem liberam. Hoc ipso bello durante, novis Diplomatum libertatem istam confirmavit. Unum Diploma generale quò ad Dissidentes publicatum est Gedanensibus Typis; alterum speciale habent Fraustadienses =*

47. Cum audiant Regia Diplomata nominari, hinc fortasse occasionem arripient Dissidentes Privilegia sua vindicandi, de quibus antea est disputatum. Sed in hoc errabunt. Diximus enim Privilegia Regum, quæ Reipublicæ legibus non adversentur, & Comitiorum auctoritate sint communita, apud nos omnem vim & habuisse & habere (s); cujusmodi ea erant, de quibus in Diarii verbis est mentio. (t) Sed quæ à Dissidentibus afferebantur, de-

E

mon-

(s) Pag: 29. (t) Boehmius in Notis ad loc. cit. pag. 89. „Univer-
salia Joh: Casimiri de tolerandis neque ullo modo violandis Dissiden-

monstravimus vel esse extorta, vel nostris cum legibus pugnare, vel Comitiorum confirmatione destitui. Sed Diarii narrationem persequamur:

48. Ea igitur ratione (pergit Leszczyński) nos Dissidentes in Regno nostro fraternè tractamus. gaudent iisdem, quibus nos, Privilegiis: Deo committimus, & precibus commendamus illuminationem eorum. Caterum tutelam Dissidentium si Exteris pateremur dari, magis ambitioni istorum, quam nostræ securitati consulere. Hoverbequius verò Prussiae Legatus proponebat, ut patrocinium Religionis, quod sibi Sueci sumunt, excludatur, (*) & Suecis simul praecludatur occasio & pretextus trahendi in posterum Religionem in velum iniquitatis suae; posse medium inveniri, posse ita concipi responsum: Ad Religionem cujusquam in Regno Polonia stabilendam, non opus esse alieno patrocinio; nec ullum admitti, quia Sacra Regia Majestas satis jam illi caverit, & in futurum cautum esse velit.

49. Hic etiam insurgent fortasse A catholici, & verba illa Leszczyński: gaudent iisdem, quibus nos Privilegiis, pro more suo intorquebunt. Sed attendant paullisper, sint ne ad veritatem. Leszczyński circumscriptè loquitur: non enim dicit: gaudent iisdem omnibus, sed gaudent iisdem, quibus nos Privilegiis, id est quibusdam. Etenim nullam omnino legem proferre possunt Dissidentes, quæ omnia hæc Catholicorum privilegia illis impertiat. Contra verò jam tum extabant leges ante id tempus in A catholicos latae, Leszczyński quoque notissimæ, quæ aut nisi fuissent, aut nisi viguissent, profecto ex Amnestia Olivenfi, tunc cum amissa Defensoribus jura restituebantur, ridiculum fuisset addere, secundum leges Regni. Ad Diarium revertor.

50. Referendarius Regni Morstyn inquit: In genere jam apud nos conclusum est nihil penitus permittere, quod Religionis protectionem apud nos Exteris relinquere videatur. Dominus Lipsola Legatus Caesareus: Nulla ratione Suecis patrocini Religionum

„tibus in Religione die 11. Maii 1656. Zamosci publicata sunt, & Gedani quoque ut late innotescerent, portis affixæ. (*) Consonat Puffendorpius de rebus Caroli Gustavi lib. VIII. §. 68. Vide infra Pag. 35.

num spes & pratextus eripi melius potest, quam si etiam nunc ostendatur & palam fiat, nihil in eorum gratiam Religionis libertati accessisse. Magnus Cancellarius dixit: Incipiant ordinem Domini Electores Protestantes à se ipsis, ne opprimant Catholicos in suis Dittonibus, permittant his exercitium. Palatinus Posnaniensis addebat: Quidquid in Religione facimus, in gratiam Fratrum nostrorum Nobilium, cum quibus Confœderationem habemus (fœdere sanguinis,) facimus. Externis pro cura Religionis non necessaria gratiam agimus, prorsus & in solidum ipsis remittentes. Referendarius Regni ridens dixit: Sueci volunt, ut nulla in Religione fiat mutatio apud nos. Eoquid? Si nos vellemus Lutheranam amplecti, constricti his tractatibus non possemus? Deinde ipsi Sueci forsitan Arianis consultum eunt in puncto propositioni suæ inserto: Qui lege publica inserto &c. Sed verba ista concepta sunt, ut magis noceant illis.

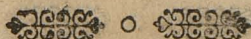
51. Hæc ex Diario fidelissimè excerpta sunt: Quibuscumque sane congruit locupletissimum in hac re Puffendorffii testimonium; (u) qui de hoc Religionum patrociniò tunc Suecis negato differens, quod Poloniæ Legati pluribus verbis, ille paucissimis complexus est. Inquit enim: Contra Poloni disserebant, se nequaquam Hispanicam Inquisitionem toleraturos, ac neminem ad amplectenda Sacra Romana vi compulsuros. Enim verò non è dignitate videri, Suecos huic negotio sese ingerere. Tutelam Sacrorum ab exteris Principibus profectam valde suspectam & periculosam; nec in hoc ab Exteris sibi præscribi velle. Nostri censebant verba quibus Dissidentibus caveatur, ita ponenda esse: Suecis haud necessarium fuisse Dissidentium causam agere, quum Regi & Reipubl. etiam nemine monente vi præstiti juramenti constans propositum fuerit, & adhuc sit, istis conscientiarum & aliam ipsis competentem libertatem conservare. Sed Poloni reponebant: cum Sueci inter causas belli, ne verbo quidem de Religione mentionem fecerint, non opus quoque esse de hac in pace tangi.

52. Qui sapiunt omnem, ut opinor, fidem adhibebunt hujusmodi Actis Olivenfisibus, quæ ex Regnorum Poloniæ, Sue-

E 2

ciæ

(u) Lib. VIII. de Rebus Caroli Gustavi. §. 68.

ciæ, Daniæ documentis congesta tales viri conscripsere; & quæ Puffendorfius ipse homo Lutheranus studiis partium inimicissimus comprobavit. Jam verò Legati & Poloni, & Cæsarei, & Brandeburgici, qui his Actis interfuere, contra tutelam Religionum in Polonia à Suecis propositam, & apertissimè & constantissime repugnarunt. Non satis. Causas etiam gravissimas adtulerunt, quare hoc patrociniū neque Suecis, neque alteri cuiquam Externo Principi ullo tempore concederetur. Denique sæculum integrum à fædere Olivensi omnes ita exploratum habuere, jus istiusmodi defensionis nemini esse tributum, ut, quamvis Respublica post id tempus in Arianis animadvertendum censuerit, (w) nunquam tamen Suecorum Rex fidei suæ interesse putaverit, Arianos ipsos tueri, aut vindicare. Valeat igitur quod dixi antea, non satis apparere, cur centum post annis Dissidentes nostri Externos Principes excitent, ut exsurgant, & ad ipsos patrocinandos vocari se putent vi Pacis Olivensis; cum hæc Pax omnem tutelam Religionum Externo cuivis manifestissimè ademerit.

53. Et quoniam Diarium istud in manus sumpsimus, ne dimittamus quæso, donec etiam ex hoc fonte id confirmetur, quod supra est demonstratum; (x) nempe Fœdus Olivense nulli Sectæ Dissidentium, qui in Regno Poloniæ & in Magno Ducatu Lithuanicæ sunt, suffragari. Pagina 249. sic legitur: *Cum de Civitatibus Prussiæ tantum agi videretur, Electorales petebant, ut non tantum Civitatibus Prussiæ, sed & Nobilitati Poloniæ pristina privilegia & immunitates in Religione firmarentur.* Legati igitur Electorales Olivæ præsentés, à Nobilibus Dissidentibus fortassè rogati, paullum de sua severitate remiserant, cumque Lutheranis dumtaxat Civitatum Prussiæ liberum exercitium præcaveri animadvertissent, non insisterunt quidem, sed perhumaniter postularunt, ut Nobiles Poloni ejusdem Sectæ in communionem Privilegiorum Civitatibus Prussiæ concessorum admitterentur. Quid ad hæc nostri? Ad unum negarunt omnes: *Nolumus* (ita Diarium citato loco) *Nolumus his caveri per hos Tra-*

sta-

(w) Vide supra Pag: 25. (x) à Pag: 20 ad 29.

Etatus, ne Sueci Religionis patroni sint in Polonia. Alia est ratio Nobilium, alia Civitatum. Nobiles de Privilegiis suis in Comitibus agere possent, & solent. Tunc Electorales: Nos non nisi benevolum hac in re effectum sollicitamus. Sed eorum preces nil valuerunt. Quid agi potest ad rem nostram præclarius? Videant quæso Dissidentes, quantæ res hoc testimonio conficiantur. Primum, agebatur dumtaxat de Polonis Nobilibus iisdemque Lutheranis, quales erant incolæ Civitatum Prussiæ. Non ergo de Calvinistis, non de Quackeris, aut de alterius cujusquam Religionis sectatoribus. Deinde Legati Electorales, non ratione & auctoritate, sed tantum precario causam Nobilium Polonorum sollicitabant: quò certe non fuissent contenti, si Nobilium istorum cautio ad summam Fœderis pertinuisset. Tertio denique preces erant de Privilegiis Civitatum Prussiæ cum Lutherana Poloniæ Nobilitate generatim communicandis. At quæ erant hæc Privilegia? Habendi ne locum in Senatu, & in Conclavi Nuntiorum &c. quod nunc Dissidentes contendunt? Quis hoc nominavit? Quis definivit? Quis expressit? Nemo. Sed nimis in re perspectissima detinemur. Poloni Nobiles desiderarint: Legati Electorales petiverint: Nostri nonne repugnarunt? Ergo tantum abest Pacem Olivensem cavisse Dissidentibus, ut potius omnem illis spem præsidiumque præciderit.

54. Sed hic vires instaurant Dissidentes, atque ab ingenti studio, quod Sueci pro eorum cautione, sive tempore Fœderis Olivenfis, sive post ipsum Fœdus præsetulerunt, novum argumentum desumunt, quo contra nos pugnant. Huic satis quoque faciendum est. Instant igitur, & Declarationem objiunt, quam Sueciæ Rex paullo post Fœdus Olivæ per Legatos suos divulgavit. Articulo 2. Pacis Olivenfis, ut dictum (y) est, præter Civitates Prussiæ, iis dumtaxat Poloniæ A catholicis cautum fuerat, qui ad communem Amnestiam spectabant. Suecorum Rex ægre id tulerat, quippe qui voluisset, ut omnes quotquot erant in Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lithuaniae Dissidentes, eodem fuissent Articulo nominatim inserti, ac memorati. Itaque ut studium

(y) Vide Supra Pag: 21. & 23.

dium in ipsos suum ea qua poterat ratione significaret, per Legatos suos hujusmodi Declarationem edidit. (z)

55. *Sacra Regia Majestatis Regniq̄ue Sueciæ ad pacificationem in Prussia Legati Commissarii Plenipotentarii, notum testatumque facimus, quod licet à Religione Romano-Catholica in Regno Polonia & Magno Ducatu Lithuania Dissidentes in moderno Instrumento Pacis Svecico-Polonica Articulo 2do. de Amnestia per expressum non sint nominati; dicta tamen Amnestia tam generalis, quam specialis etiam illos concernat, eaque ipsi totâ frui debeant. Sc. Sobotki 31. Maji 1660.*

56. Quid ad hæc respondebimus? In promptu est. Non poterat luculentius testimonium proferri, quo probaretur, nihil in Fœdere Olivenfi contineri, quod ad omnes Polonia & Lithuania Dissidentes pertineret; cum ipsimet Sueciæ Legati Dissidentium patroni ultro confiteantur, *Dissidentes in Regno Polonia & Magno Ducatu Lithuania non esse per expressum nominatos in Instrumento Pacis.* Quod si non erant nominati Anno 1660, quem ibidem habebunt locum anno 1767? Et tamen necessario erant nominandi; cum apud omnes Jurisconsultos certum sit ac definitum, *que par la nature même d'une matiere aussi jalouse, que le gouvernement, ne peuvent s'étendre au dela des termes claires & formels des Traités.* (a)

57. At Sueciæ Legati declararunt, quod dicta Amnestia tam generalis quam specialis illos concernat, eaque ipsi totâ frui debeant. Declaraverint. Cujus tamen ponderis decisio hujusmodi futura est? Num est inserta in Acta Fœderis Olivenfis, ut esse debuit? Num ab Legatis Polonis aliisque tunc presentibus, ut par erat, probata est & subscripta? Neutrum horum. Igitur aut nihil valet, aut nihil plus quam privatim Manuscriptum valebit.

58. Hoc autem vel luculentissime confirmavit Arianorum proscriptio, quam supra memoravimus; (b) & quæ tentari quidem coepit ante Fœdus Olivense, sed non nisi post idem Fœdus est absoluta. Arianos inter Dissidentes à Religione numeratos volebant

(z) Boehm *Acta Pacis Oliven.* Tom. I. pag. 184. in *append.* (a) Vattel *Droit des Gens.* L. 2. c. 4. Nro. 57. (b) Vide supra Pag. 25 31. & 35.

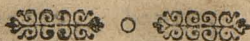

bant Sueci, & numerabant. Ariani erant Suecorum amicissimi, deque iis egregie meriti. Pro Arianis acerrime Sueci pugnabant, sicut Joh: Gottlob Boehmius (c) scripsit; *Ariani se tutela tradiderunt Suecorum, quos causam eorum in hoc concilianda pacis negotio maximopere egisse, diserte testatur Kochovius.* Attamen tunc cum ex Polonia Ariani expulsi sunt, an de jure suo dejectos se atque exturbatos doluerunt? an quispiam hoc facto violatum Fœdus Olivense publice conquestus est? Si igitur Declaratio illa Suecica Arianis non profuit, ut prodesse non debuit, licet & ipsi utpote Dissidentes in ea comprehenderentur; si neque profuit anno 1697. Mennonistis, Anabaptistis, Quackeris; (d) cur nam cæteris Dissidentibus in Polonia & Lithuania, hanc ipsam Declarationem, tamquam ex Amnestia Olivenfi, cavisse arbitramur? Non cavit, mihi credant, non.

59. Vident profecto & sentiunt magnam hujus orationis vim ipsi Dissidentes. Quare eorum nonnulli (nonnullos dico, quod cæterorum honestati probatæ jam & cognitæ per me nihil detractum volo) agere fide malâ non dubitant, istoque modo fortunam tentare. Igitur alteram Declarationem, velut Fœderis Olivenfis, allegant; contenduntque per Suecos ex una parte, per Regem & Rempubicam Poloniæ ex altera, defensionem cautionemque omnium Dissidentium in toto Regno Poloniæ Magnoque Ducatu Lithuanicæ per separatam Articulum Fœderis Olivenfi fuisse insertam. Atque hoc adeo prospere iisdem cessit, ut cæteris suæ Communionis hominibus publice imposuerint. Res est quidem satis artificiosè subtiliterque contexta. Quare oportet, ut in ea extricanda atque evolvenda simus diligentiores, ne quis imprudens impellatur in fraudem, & veritati tenebrae offundantur.

60. Confectus jam erat Tractatus Olivenfis, & à Legatis qui aderant subscriptus obfirmatusque die 3. Maji 1660. Cum repente Elector Dux Prussiæ questus est, quod in Pacis Instrumento, neque jus in Prussiam à Republica sibi concessum, nec cætera sua jura in Feuda Bitow & Lioburgum, in Elbingam,
in

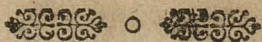
(c) Boehm *Acta Pacis Oliv.* T. I. p. 91. (d) Vide supra Pag. 25.

in Draheimum vel memorata essent vel cauta. Tunc Poloni nostri ad Pacem Olivensem Legati, ut Electorem his de rebus tranquillum redderent, eodem ipso die cum Legatis Brandenburgicis *de separato Articulo declaratorio* convenere, in quo prædicta omnia jura Electoris Ducis in Prussia recognoverunt, confirmarunt, subscripserunt; & eundem Articulum *pro inserto* & *ejusdem roboris cum Instrumento Pacis Olivensis haberi voluerunt* & *declararunt*. Ad majorem facti explicationem, tollendamque omnem ambiguitatem, jüverit Articulum ipsum legentium oculis subjecisse.

61. „ Articulus separatus Declarationis Instrumenti Pacis „ de Amnestia & reintegracione jurium. (e)

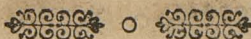
„ Nos infra scripti S. R. Mtis Reipublicæque Polonæ „ ad Tractatus Polono-Suecicos Legati Plenipotentiarum notum fa- „ cimus, quorum interest, vel ulla ratione interessè potest, uni- „ versis & singulis. Quandoquidem Instrumento Pacis principali „ hodie subscripto Articulus Amnestiæ, in quo tam Communi- „ tatum, quam singulorum jura redintegrantur, forma generali „ conceptus est, & nulla specialis acquisite tam in Prussia „ Ducali, quam extra eandem Serenissimo Electori Brandeburgi- „ co per Pacta cum S. R. Majestate Reque-Publica primum Vela- „ viæ, demum Bydgoskiæ inita, ac Constitutione Comitum ap- „ probata, suæ Serenitatis Electoralis Jurium, ut pote indepen- „ dentia Ducatus Prusiæ, condescensionisque in Feudum By- „ toviensis & Leoburgensis Districtuum in Palatinatu Pomerani- „ niæ existentium, tum & juris competentis in Civitatem El- „ bingensem, nec non Præfecturam Draheimensem, in eodem fa- „ cta est mentio: Ne id in præjudicium memoratorum Suæ Se- „ renitatis Electoralis jurium trahi possèt, plures modi ratione „ inclusionis prædictorum in præfato Articulo Amnestiæ propo- „ siti fuere. Cum autem Partibus nequaquam satisfacere potuis- „ sent, tandem prudenti Illustrissimi & Excellentissimi Dni Chri- „ stianissimi Regis Legati mediatione ac indefesso studio maturan- „ dæ Pacis gratia convenit, ut peculiari Articulo, qui tamen pro „ „ infer-

„ inserto Pacis Instrumento haberi & ejusdem valoris esse debet,
„ ea ipsa jura Serenissimo Electori caverentur : quod & factum est
„ à Legatione Suetica per sequentem articulum, tenoris hujus-
„ modi.

*Legatio Suecica declarat Serenissimi Regis Regnique Sue-
cia nomine, ea, qua Instrumento Pacis, Articulò secundò de redin-
tegratione Furium disponuntur, non debere concernere Ditiones, Sta-
tus, Civitates, Terras, & Loca, qua à Sua Serenitate Electora-
li possidentur, nec eo trabenda. Neque ob stare eundem Articulum quo-
minus Sua Serenitati Electorali Elbinga, jure quod eidem Sua Se-
renitati competere potest, tenenda tradatur, salvo de cetero ejusdem
Civitatis Privilegiis & Immunitatibus, tam in Ecclesiasticis, quam
Politicois, salvo itidem jure retractus Conventionalis Serenissimo
Regi & Republica Polonia, quò ad Elbingam. Qui quidem Arti-
culus tamquam si in ipso Instrumento Pacis esset insertus, ibidemque
cum aliis appositus, ejusdem cum eo valoris, ut supra dictum est, esse
haberi que debeat.*

„ Proinde & Nos infra scripti Legati Commissarii cum ple-
„ na potestate Sac. Reg. Maj. & Republicæ eorundem nomine men-
„ tem nostram præsentem itidem Articulo, quem pro inserto &
„ ejusdem cum Instrumento Pacis valoris haberi volumus, decla-
„ ramus, palamque facimus Articulum Amnestiæ generalis in
„ Instrumento pacis contentum, nullatenus esse vel debere Juri-
„ bus Suæ Serenitatis Electoralis tam antiquis, quam noviter
„ acquisitis, & in specie traditioni Elbingensis Civitatis juxta
„ pacta cum Sua Serenitate Electorali inita, derogare, & præ-
„ judicare; immo eadem Pacta in omnibus eorundem Punctis,
„ Articulis, & Clausulis, salva & integra conservari, & manu-
„ teneri. In cujus rei fidem præsentem Declarationem manibus
„ nostris subscripsimus Sigillisque nostris Gentilitiis roboravi-
„ mus, die 3. Maji Anno Dñi 1660. in Monasterio Olivenfi.
„ Joannes Comes de Lesno Palatinus Poshaniensis Majoris Polo-
„ niæ Generalis, Mariæburgensis Korsunenensis Capitaneus. Jo-
„ annes Andreas Morfztyn Referendarius Regni. Joannes Gniń-
„ ski Succamerarius Pomeraniæ Capitaneus Gnesnensis. Geor-
F
gius

„ gius Lubomirski Supremus Mareſchalcus , Dux Exercituum
 „ Regni. Nicolaus Prażmowski, Epifcopus Luceorienſis & Bre-
 „ ſtenſis Cancellarius Supremus. Chriſtophorus Pac, Supremus
 „ Magni Ducatûs Lithuaniae Cancellarius. Vladislaus Rey,
 „ Theſaurarius Curia Regni.

62. En Articulus Declaratorius , quem perſcriptum ſub-
 ſcriptumque eo ipſo die , quo die Olivenſis Tractatus fuerat ab-
 ſolutus , unum ſolum Legati noſtri in eundem Tractatum Oli-
 venſem ſolemniter inferuere. Et quia ad firmandam ejus vim re-
 quirebatur , ut à Rege & Republica Poloniae ratus omnino ha-
 beretur , ſic poſtea ratus eſt habitus ab utriſque ea ratione , quâ
 mox dicetur. (f) Sed nondum fraudis caput attigimus.

63. Dimiſſo Conventu , Lutherani in primis Arianique
 in Acta Pacis Olivenſis accuratius inſpicientes , ea ipſa comperiunt,
 quæ ſupra à nobis ſunt demonſtrata (g). Vident non omnes Diſ-
 ſidentes Poloniae & Lithuaniae Articulo ſecundo de Amneſtia ex-
 preſſe nominatos , fruſtraque id Suecos contendiffe , (h) obſi-
 ſtentibus contra Legatis Polonicis , Cæſareis , Pruſſis. Incom-
 modum hoc illis accidit & moleſtum. Item ægre tulerunt verba
 illa Amneſtiæ fuiſſe inſerta , ſecundum Leges Regni. Ubi enim
 ſecundum leges Regni tractandi eſſent Diſſidentes , intelligebant
 leges veteres Jagellonicas ſuffragio omnium Ordinum perſcriptas
 & numquam abrogatas , vim omnem ſuam habere & habituras ,
 quibus ſoli Catholici expreſſe ad honores & juridiſtiones Reipu-
 blicæ admittuntur ; clariffimeque ab iſdem Hæterodoxi & Schiſma-
 tici excluduntur. Quid igitur conſilii capiunt ? Novum ſane &
 feſtivum. Sobothum convolant ad Sueciæ Legatos , qui Paci Oli-
 venſi interfuerant. Difficultatem rerum ſuarum narrant , pericula
 deſcribunt , auxilium petunt. Tunc Sueci die octavo & vigefimo
 ab fœderis Olivenſis abſolutione , in Pago Sobothi , non Olivæ
 qui locus erat ſanciendi fœderis ; item non conſultis , neque præ-
 ſentibus Legatis Pruſſis , Cæſareis , Polonis , ne ipſo quidem Me-
 diatore & Cautore Legato Gallia ; ipſi per ſe , ſuo nomine & arbi-
 trio , alteram Declarationem edidere , cujus eſt hoc exemplar.

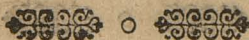
64.

(f) Vide infra Pag: 44. & 46. (g) Pag: 20. ad 23. (h) Pag: 36.

64. „ Declaratio Sac. Reg. Maj. Regnique Sueciæ Lega-
 „ torum pro pace ac libertate omnium ab Ecclesia Catholico-
 „ Romana de Religione in Polonia Dissidentium in Puncto A-
 „ mnestiæ cauta.

„ Sac. Reg. Maj. Regnique Sueciæ ad pacificationem in
 „ Prussia Legati Commissarii Plenipotentiarum. Notum testatum
 „ facimus. Quod licet à Religione Romano-Catholica in Regno
 „ Poloniæ & Magno Ducatu Lithuanicæ Dissidentes in moderno
 „ Instrumento Pacis Suecico-Polonicæ Articulo de Amnestia se-
 „ cundo per expressum non sint nominati; dicta tamen amnestia
 „ tam generalis, quam specialis etiam ipsos concernat, eaque ii
 „ totâ frui debeant. Neque enim Legationi Sueticæ mens fuit
 „ ullas leges antiquas & antiquatas contra Hæreticos sic dictos
 „ sancitas, vel etiam novis durante hoc bello (quo merito præ-
 „ sumi potest ac debet nihil esse innovandum) latas, hoc Tra-
 „ ctatu confirmandi; sed potius & hac Pacificatione cuncta in
 „ eum statum, qui ante hoc bellum fuit, reducantur; nec cui-
 „ quam, quod partes Sac. Reg. Maj. Sueciæ, secutus fuerit sub
 „ quocumque prætextu noxæ & fraudi sit, efficiendi. Ac proin-
 „ de declaramus & testamur verba §. II. præfati Articuli *secun-*
 „ *dum Leges Regni*, ex parte nostra non aliam vel antehac ad-
 „ mississe, vel etiamnum admittere interpretationem posse, quam
 „ ut unusquisque sine exceptione, & cujuscumque Statûs, con-
 „ ditionis, aut Religionis sit, gaudere debeat juribus, privile-
 „ giis & consuetudinibus, tam in Ecclesiasticis, quam in pro-
 „ phanis *secundum Leges Regni*, sicut ante hoc observatum fuit.
 „ In cujus rei fidem præsens Attestatum manibus nostris subscri-
 „ ptum Sigillo Legationis majori roborari fecimus. Sobothi die
 „ 31. Maji. Magnus Gabriel de la Gardie. Benedictus Oxestier-
 „ na. Christophorus Carolus Schlippenbach a Guldenklau.

65. In colligendis Declarationis hujus vitiis non immo-
 rabimur, cum vel ipsis Dissidentibus comperta esse debeant. Quod
 nunc attinet, duplex hic habemus Scriptum. Unum solemne, le-
 gitimum, ratum, habitum, quod jura Electoris Brandeburgi-
 ci cavet, & Olivæ signatum est die 3. Maji 1660. Alterum pri-
 vatum Suecorum, multisque nominibus vitiosum, quod causæ
 Dissidentium favet, & Sobothi conflatum est die 31. Maji ejusdem

Anni. Quoniam vero ad fraudis caput jam venimus, ita ne error in verbis oboriatur, illum *Articulum separatum declaratorium*, hanc, *Declarationem Suecicam* appellabimus.

66. Quo deinde pergunt nostri Dissidentes? Typis edunt *Suecicam Declarationem*. Deinde ut probent eandem à Rege & Republica Poloniæ ratam fuisse factam (secus enim nihil valeret) binas *Ratificationes* malitiose subiciunt, quibus Rex & Respublica Fœdus Olivense comprobaverunt: quamquam in Volumine Legum nostrarum non iis expressè verbis legantur, quibus in Acta Pacis Olivensis inveniuntur insertæ. Forma autem Ratihibitionis Regiæ est hæc. (i)

67. Nos Joannes Casimirus &c. promittimus & recipimus nomine nostro Successorum & Posterorum nostrorum & Respublicæ Poloniæ, Nos singula & universa capita pactis suprascriptis (Olivensibus) inserta & comprehensa, bona & Regia fide approbare & ratihabere, sicuti hisce approbamus & ratihabemus: ita tamen ut *Articulus 2dus inserti Instrumenti Pacis Olivensis secundum Articulum separatum declaratorium accipiatur: nec passuros à nostris ac Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuania Vasallis Officialibus ac subditis ullo modo violari &c. Varsavia &c.* Altera à Delegatis Respublicæ simul cum Rege facta, quæ incipit: Nos Senatores & Equestris Ordinis &c. totidem fere verbis constat ac Regia. (k)

68. Hoc facto Dissidentes toti Europæ imponere voluerunt, Regem & Senatum Poloniæ per illa verba Ratihibitionum, ita tamen, ut *Articulus 2dus inserti Instrumenti Pacis secundum Articulum separatum declaratorium accipiatur*, Suecicam declarationem ratam & habuisse & fecisse; proptereaque Fœdus Olivense juribus omnium Dissidentium in Polonia & Lithuania cavisse. Sed erit ipsius Europæ, dictâ jam causâ, definire, utrum Respublica an Dissidentes bona fide agant nec ne? Vel libentissime iudicium hoc illi permittimus. Dico igitur illa Ratihibitionum verba ad *Articulum Separatum declaratorium* unice pertinere; *Suecicam* vero *Declarationem* respicere, nec debere, nec posse.

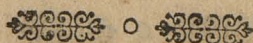
69.

(i) Acta Pacis Tomi I. pag: 187. in Append. (k) Ibidem pag: 188.

69. Primo enim ; quis est titulus Articuli in Fœdus Olivæ inserti de Electore Duce Prussiæ ? Nempe hic : *Articulus separatus declaratorius Articuli secundi Pacis Olivensis*. Quis item titulus Suevicæ Declarationis pro Dissidentibus ? Hic certe : *Declaratio Sac. Reg. Maj. Regniq̃ Sueciæ Legatorum pro pace ac libertate &c.* Ergo utrum horum spectent laudatæ *Ratificationes* non aliunde clarius , quam ex ipsarum verbis patebit. Jam vero nonne verba sunt hujusmodi ; *ita tamen ut Articulus 2dus inserti Instrumenti Pacis secundum Articulum separatum declaratorium accipiatur ?* Cui ergo dubium adhuc esse poterit , quin tales *Ratificationes* , non certe Suevicam Declarationem etiam tum ignotam , sed Articulum separatum Declaratorium significaverint ? Equidem si Rex Casimirus , si Respublica Declarationem Suevicam in mente habuissent , profecto scribere debuissent : *Articulus 2dus Pacis Olivensis accipiatur secundum Declarationem Sac. Reg. Maj. Regniq̃ Sueciæ Legatorum*. Atqui secundum *Articulum separatum declaratorium* , scripsit : Ergo non illam , sed hunc præ oculis habuit , quem confirmaret.

70 Secundo ; fac utramque *Ratificationem* non ad Articulum separatum , sed ad Suevicam Declarationem referri. Ergo Articulus separatus Declaratorius de Electore Duce Prussiæ nondum est ratus habitus. Quid respondissent tunc Ministri Brandenburgici ? Quid respondissent ? inquam ; volo enim audire. Si dixissent Articulum ratum esse factum , ergo neutra ratihabitio ad Suevicam Declarationem pertinuit. Si vero respondissent comprobata ibi esse Suevicam declarationem , ergo falsum est , ab Fœdere Olivensi juribus Electoris Brandenburgici fuisse provisum. Atqui hoc ipsi noluerunt : ergo valebit alterum , nempe in allatis *ratificationibus* nihil de Suevica declaratione esse definitum.

71. Neque illud obstat , quod in Ratihabitioe Fœderis Olivensis facta à Vilhelmo Electore Prussiæ legatur , juxta *declarationem* , non juxta *Articulum*. Etenim nemo erit ita plumbeus , qui non sentiat dissimilitudinem esse in verbis , non in re & sententia ? Quid enim Electoris Prussiæ interesset declarationem Suevicam ratam facere , quæ ipsum nil attingebat ? Contra vero , cum
per

per Fœdus Olivense suis juribus cautum vellet, ratio evincit, ipsum debuisse dumtaxat Articulum declaratorium respicere; ideoque vocabulum *Declarationem* pro *Articulo* usurpavisse.

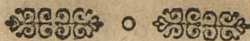
72. Tertio demùm, quæ mens fuerit Regis Senatusque, colligant aliquando ex Volumine Legum nostrarum, cujus de fide & auctoritate ne ipsi quidem adversarii dubitaverint. *Tomo IV. pag: 755.* Rex ratum habiturus Olivensem Tractatum ita inquit: *Significamus &c. quod cum Reipublicæ Commissarii ad Tractatus Pacis perpetua Olive Institutos, Illustrissimis &c. Et Serenissimi Regis Commissariis Articulum separatim declaratorium Articuli 2di, qui de Amnestia & redintegratione Furium in Instrumento Pacis habetur, ut sequitur, addiderint;isque à partibus acceptatus sit &c.* Deinde totum Articulum Ratihabitioni suæ inserit, ut supra à nobis exscriptus est. Denique ita approbat & ratum habet: *Nos præmissum Articulum, omniaque & singula in eo comprehensa capita approbamus & ratihabemus; ita ut ejusdem auctoritatis cum Instrumento principali esse debeat & haberi.* Ratihabitioni huic Regiæ respondet altera Senatorum, quæ iidem ac totidem verbis legitur *pag: 758.* His vero testibus, quibus locupletiores citari nequeunt, quid habent, quod objiciant Dissidentes? Vident ne rem eo perductam, ut, velint nolint, ipsi quoque fateri debeant, *Declarationem Suecicam* neque à Rege, neque à Senatu Poloniæ ratam habitam, omni vi virtuteque destitui, ipsamque per se dilabi atque concidere?

73. En igitur Suecica Declaratio, quam nimio plus ostentant Dissidentes, quamque nullius ipsis esse momenti atque opis nos jure contendimus. Ac primum inspiciamus, qua occasione ea prodierit. Hujus rei nec certius, nec tutius habere possumus testimonium, quam ex Suecicæ ipsius Legationis Diario, per citatum Boehmium edito. Ibi enim P. II. pag: 392. legitur: „ Actum „ Sobothi die 4. Junii post meridiem. Post multas sollicitudines Stanislaus Lubieniecki pro Unitariis, quia hactenus „ per totum Tractatum tempus tam in Pomerania, quam Elbingæ, (unde per Salvum Conductum suarum Excellentiarum DD. „ Legatorum, sub nomine Aulici, ad Legationem Suecicam per- „ tinen-

„ tinentis, ad nos pervenerat), & Sobothi, ac tandem Olivæ
 „ quoque, ut paci includerentur, negotium gesserat, præmemo-
 „ rati Illustrissimi atque Excellmi DD: Legati subscribunt Decla-
 „ rationem ad §. 2. Artic: II. Instrumenti Pacis, pro Dissiden-
 „ tibus à Religione Romano-Catholica in Polonia: quæ ipsi qui-
 „ dem perlegenda communicabitur, Secretario autem Legationis
 „ mandatur, ne extradat, antequam evacuationes omnium in
 „ Pomerania, Megapoli, & Holsatia Ducali Slesvicensi factæ
 „ fuissent. Data autem est Declaratio 31. Maji 1660. „

Animadvertendum vero est, Declarationem hanc non ex eo
 fuisse factam, quod Tractatûs Olivenfis partem ea constitueret,
 quodque Legatis Mediatoris, aliorumque contrahentium commu-
 nicaretur; quin etiam adeo diligenter ac religiose servata est, ut
 Secretario Legationis mandaretur, ne ulli eam perlegeret, nisi
 uni Lubienieccio, neque extraderet, nisi post factas ex locis su-
 pramemoratis evacuationes. Procedit Diarium ipsum usque ad 25.
 Mensis Augusti, hoc est ad quatuor fere Menses post absolutum Fœ-
 deris Tractatum, ut usque ad tempus, quo ipsorum ratihabitiones
 inter contrahentes Monarchas commutatæ vicissim fuerunt;
 neque amplius ulla de ejusdem Declarationis traditione vel publi-
 catione facta mentio reperitur. Qui igitur privatum & clandesti-
 num Actum, ad importunas Lubieniecci instantias subscriptum,
 nulli ex contrahentibus Partibus cognitum, imo ita clam habitum,
 ut Dissidentibus ipsis tum lateret, quî, inquam, ipsius Tractatûs
 partem constituere nunc debere existimabitur?

74. Itaque ut paucis tandem colligam, quæ hæcenus dicta
 sunt, Amnestia Olivenfis nullo modo omnibus generatim in Po-
 lonia & Lithuania Dissidentibus favit. Cavit iis dumtaxat, qui
 belli Suecico-Poloni tempore, aut Suecos secuti sunt, aut in Sue-
 corum potestatem venire: quibus tamen amissâ jura eâ conditione
 restituit, ut iis non in totum, sed juxta leges Regni fruerentur. Res-
 publica quod debebat utrisque sancte adeo religioseque exsolvit,
 ut Civitates Prussicæ palam & ingenue usque ad An: 1767. passæ
 fuerint, se nullam injuriam in libero Religionis suæ exercitio à Re-
 publica passas fuisse: omnia sibi juxta Fœdus Olivense à nobis
 præ-

præstita conservataque fuisse. Quamobrem multo intolerabilior videtur ipsorum Dissidentium conatus, qui nullo jure muniti, nulla lege suffulti, contra jus, fas, leges, Rempublicam vexarunt, hostiliterque dilacerarunt: tum vero importunitas; in exteris Principibus excitandis ut quacumque ope possint, juribus ipsorum caveant; cum nec Russi Tractatui Olivenfi interfuerint; nec Duces in Prussia, multoque minus Angli, Dani, Batavi in eodem Tractatu hoc sibi oneris imposuerint, ut vel armis jura Dissidentium in Polonia, & Lithuania defenderent.

COMMISSIO HADIACENSIS.

75. Defecerant à Republica Polonorum Cosaci. Visi sunt postea ad sanitatem, & officium redire velle. Initus est ergo Tractatus Hadiaci (*) eorum inter Procuratores, & Legatos Reipublicæ. In hoc Conventu Articuli quidam propositi sunt Græcæ Non-Unitorum Religioni vel maxime utiles & percommodi, quibus firmatis pax inter utrosque conciliaretur. Hujusmodi nunc Articulos objiciunt nobis A catholici Non-Uniti, petuntque ut datam ipsis fidem suam liberet Respublica. Sed nullius erit negotii levissimas istorum voces refellere.

76. Etenim post absolutum Hadiacensem, quem ipsi vocant, Tractatum; Cosaci in defectionis crimen iterum relapsi sunt, totâque cum Ukraina jugum Poloniæ penitus excussere. Sunt igitur jam defectores, jam ab legitimo imperio se subdixerunt. Cur ergo pacta & promissâ exigunt à Republica homines, qui Reipublicæ non amplius subsunt, & qui licet ad officium redirent, de novis tamen conditionibus esset cogitandum, quibus in gratiam reciperentur?

77. Sed nec promissâ fecit Respublica, nec fidem suam obligavit. Propositis enim Articulis Hadiacensibus ex consensu par-

(*) Vide Rouffet *Supplement au Corps Diplomatique Tom II. Part. I. pag: 372.*

partium adjecta est clausula, ut iidem in proximis Comitiiis (erae tunc Annus 1658) confirmarentur. Ergo nisi fuissent à Republica rati habiti, nunquam fides publica intercessisset. Jam verò neque Comitiiis, quæ mox consecuta sunt, neque alia deinceps tales Articulos comprobarunt. Ergo stultum est exigere à nobis, quæ non promissimus.

78. Sed hoc dissimulare ne ipse quidem potuit Lengnichius, qui in Commentario ad *Pacta Conventa* Augusti III. Artic: 5. de Conventu Hadiacensi scripsit: *Secuta An: 1658 Commissio Hadiacensis, Græcis admodum favens; nihilominus An: 1668. in Confederatione Generali Ordines compositionem futuro Regnanti diligenter se commendaturos promiserunt: Et electus in Regem Michæel, per Pacta Conventa pollicitus, eandem in Coronatione sua, secundum jura antiqua utriusque partis efficere, Et ad executionem per Commissarios deducere.* Tunc igitur de Articulis Hadiacensibus nihil; Græcisque Non-Unitis de hoc uno satis est factum, ut cum primum licuisset, quærelarum suarum causæ, juxta partis utriusque jura, expenderentur.

Quod si ex Hadiacensi Tractatu nullum jus quæsitum est Græcis, perperam profecto agunt, dum pro iis vindicandis laborant.

TRACTATUS MOSCHUS,

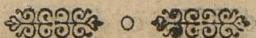
Vulgò

GRZYMUŁTOVIANUS.

79. Hic Tractatus (quem à Grzymułowio Palatino Posnaniæ ad Aulam Russicam, Poloni semper *Grzymułowianum* dixerunt) post bellum gravissimum & diuturnum initus est Polonos inter, & Moschos Anno 1686. In eo cum de cavenda *Non-Unitorum* five Græcorum Schismaticorum Religione potissimum ageretur, utrinque istud etiam convenit, quod *in quibus locis inveniebatur Et nunc invenitur usus Religionis Græco-Ruthenæ, Et omnibus ibi habitantibus hominibus in Regno Polonia Et M. D. Lithuania in hac Religione persistentibus, nullam vexationem (REX) facit, neque facere*

G

jubebit

jubebit; nec ut cogantur ad Fidem Romanam & Unicnem: & hoc non fiet in futurum; sed secundum antiqua jura in omnibus libertatibus & Immunitatibus Ecclesiasticis conservabit. Fautores Dissidentium Polonos provocant ad hæc Pacta, non secus ac si per ea Dissidentibus publicè cautum esset. Sed qui paullo attentius rem introsperit, plane sentiet, Fœdus Moschum Dissidentibus nihil penitus prodesse, ad eosque nullo plane modo spectare.

80. Nemo negabit oportere, ut Fœdus quodcumque à supremâ auctoritate ratum habeatur & fiat, neutramque partem ullo modo in eo pactis adstringi, donec solemnibus hæc ratihabitio accesserit. Enimvero Respublica non nisi Comitiis Anni 1764. Grzymustoviana Pacta comprobavit: igitur jure non potuit ante id tempus observantiâ illorum obstringi, atque obligari.

81. Equidem habitum est Magnum Consilium Varfaviense Anno 1710. Tum primum in eo publicè mandatum est, ut Pacta Grzymustoviana, unâque cum illis Pacta alia Dziafyniana Anni 1704, inter Sancita illius Consilii typis ederentur. In Pactis vero Dziafynianis præter alias conditiones Polonæ Reipublicæ appromissas sic erat perscriptum: *Sua Casarea Majestas* (Petrus nempe Magnus Moschorum Imperator) *quemadmodum his temporibus non modo in Livonia, sed & in aliis partibus victorica arma circumfert; ita ea in posterum hæc ratione geret: nempe omnia hæc Fortalitia, Urbes, & Castra, quæ sunt in Ducatu Livonia, pertinentibusque ad illam Ditionibus, & quidquid Reipublica Polonia fuit subiectum, à Sua autem Casarea Majestate armis occupari potest; Sæ. Ræ. Mtti. & Serenissima Reipublica Polonia sine ulla mercede & lucro redcet, & cedet.*

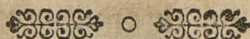
82. Quid ergo agit Respublica Anno 1710. in Consilio illo Magno Varfaviensi? Utrumque Tractatum & Grzymustovianum Anni 1686. & Dziafynianum Anni 1704. confirmavit, utrumque Constitutionibus suis inseruit; ita tamen, ut non nisi post impletas conditiones in Pactis Dziafynianis sponfas, Tractatum Grzymustovianum habere ratum voluerit. En Constitutionis verba:

83. *Quandoquidem nomine Sæ Casaræ Majestatis Russiæ Legatus Plenipotentarius Princeps Dolgoruki requisiverit à nobis*
 & Repu-

Et Republica confirmationem Tractatum novissimi perpetui (Grzymultoviani) Et temporanei (Dzialyniani) qui respicit bellum praesens adversus Carolum Regem Sueciae, vigoreque facultatis ad eum finem desuper sibi data ore tenus Et in scripto declaraverit, nosque certiores fecerit, quod memoratus uterque Tractatus ex parte Sua Caesarea Majestatis in omnibus Punctis, Articulis, Et Paragraphis, quemadmodum Et posteriores promissiones, Declarationes Et Sponsiones singulae, omnimode implebuntur ac manutenebuntur; praecipue quod attinet ad evacuationem Exercitus Moschovitici, educationem illius in regionem hostilem aut in ditones suas, redditionem fortalitorum, tormentorum bellicorum ad Rempublicam pertinentium, solutionem Millionum pro Exercitu, aliaque puncta ibidem contenta: Nos igitur nixi fundamento huic, Et sub executione harum conditionum implendarum, volentes testificari Sua Caesarea Majestati mutuam nostram amicitiam Et Ordinum Reipublicae, memoratum utrumque Tractatum (salva integritate Religionis Sanctae Romano-Catholicae utriusque Ritus Latini Et Graeci juxta statum Et conditionem, in quo nunc sunt) non modo auctoritate praesentis Magni Consilii nostri corroboramus Et confirmamus, Et Constitutionibus praesentibus inseri ac imprimi typo permittimus, sed praeterea in Comitibus Deo dante futuris id ipsum complere pollicemur; quod tamen Pactis Carlovicensibus cum Porta Ottomanica initis fraudi esse non debet.

84. Plura autem ex his verbis colligo, scilicet Tractatum Grzymultovianum ad Annum usque 1710. publica auctoritate caruisse; ad hanc illi impertiendam intercedere debuisse Comitibus, quae tamen nondum intercesserant; cum in allata Constitutione dicatur: in Comitibus Deo dante futuris id ipsum complere pollicemur; Denique Tractatum ipsum sub executione conditionum implendarum corroboratum fuisse confirmatumque. Cum autem ea impletae minime fuerint, idcirco ex Constitutione Varsaviensi Anni 1710. nihil roboris, nihil auctoritatis Tractatui Grzymultoviano accessisse.

85. Secutus deinde est Tractatus Anni 1716, inter Rempublicam & Augustum II. Regem, Mediatore Petro Magno. Secuta item Comitibus Anni 1717, itemque alia Anni 1718. Verum, cum non placuisset quaestionem de Livonia restituenda excitare,

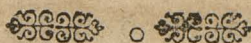
quod esset periculosa ; ita , licet non semel inprimisque sub Augusto Secundo , & Legati Russiæ , & Senatores Nostri Comitiam hanc Fœderis Grzymustoviani confirmationem privatim urgerent , tamen nequæ in binis his Comitiiis , neque in aliis quæ consecuta sunt , quidquam est definitum. Negotium in Livoniæ restitutione semper hæsit , donec in Comitiiis Convocationis , tempore Interregni habitis Anno 1764. Fœdus Grzymustovianum ratum tandem à Republica haberetur.

86. Dicit aliquis : quorsum hæc oratio pertinet ? Eò sane , ut illud intelligatur , quod , quamvis Respublica ab Anno 1686 ad Annum usque 1764. aliquid sanxisset egissetque Pactis Grzymustovianis contrarium , nullo tamen jure violati Grzymustoviani Fœderis possêt infimulari ; multo etiam minus , quod Constitutio Varfaviensis Anni 1710. hanc quoque conditionem adjecterat : *Salva integritate Religionis Sanctæ Romano-Catholicæ utriusque Ritus Latini & Græci juxta statum & conditionem in quo nunc sunt.* Itaque (exempli causâ) si Non-Unitos ad Religionem Catholico-Romanam amplectendam per id tempus cœgisset , certe contra justitiam , æquitatem , humanamque libertatem fecisset ; numquam tamen contra Tractatum Grzymustovianum peccasset , qui non nisi Anno 1764. vim & auctoritatem publicam est assecutus.

87. Sed quid de Reipublicæ peccatis loquor , quæ licet nullo Fœderis vinculo teneretur , tamen , quæcumque in Pactis Grzymustovianis erat perscriptum , & castissime , & sanctissime præstitit ? Quis Non-Unitos nomine Religionis , lege interrogavit ? quis laceffivit , aut ulla affecit injuria ? Respublica ne antiquam eorum libertatem , immunitatemque aut sustulit , aut circumscripsit ? Quot Græcorum privati (Non-Unitos intelligo) in Polonia & Lithuania , tuto in sua Religione vivunt , ritusque suos tranquille exercent ? Quænam eorundem Monasteria , quænam Ecclesiæ prisicis immunitatibus non gaudent ? Ad hoc : in Tractatu Moscho de immunitatibus Ecclesiasticis , deque Religionis libertate , tota erat cautio : de prerogativis Civilibus nulla mentio. Nihilominus Non-Uniti complures , Nobiles , Cives , Rustici , eorumque Sacerdotes , hodie his utuntur , atque à nobis ut utantur permittitur.

titur. Quod si deinceps nonnulli Græcorum hujus generis, si Metropolita Græci-Ritus, si cum Monasteriis & Ecclesiis suis Episcopi aliquot, ut Luceorientis, Haliciensis, Præmisliensis, & Leopoliensis, quos Pacta Grzymuſtoviana memorabant, experrecti sunt aliquando: & siue Joannis III. Regis suasionibus, siue Sacerdotum nostrorum consiliis tandem cessere, ut se ad Fidem Catholico-Romanam, à qua pluries superioribus temporibus defecerant, demum conferrent, atque ad Unionem, quasi jure postliminii, redirent; notum est omnibus, eos non ulla vi compulsos, sed sponte sua adductos istud fecisse. Quid? Si ultrò accedentes in sinum Orthodoxæ Religionis exceperit, etiamne id crimini tribuetur Reipublicæ, non secus ac si Non-Unitos ad Unionem vi compulisset? Etiam ne contra Fœdus Grzymuſtovianum hoc factò fecisse judicabitur? Nihil minus. Hoc enim esset, non Græcis Non-Unitis cavere velle, sed jura Catholicorum *ab stirpe evellere*.

88. Atque hæc Polonorum in servandis pactis religio, non dubia, non obscura, sed publicis iusta notis veritatis. Quærat potius, utrum Non-Uniti pari fide Catholicos eorum locorum habuerint, quæ loca ex Tractatu Moscho in Russiæ potestatem veniebant? Promittebant quidem Poloni se, nec quempiam Non-Unitorum injuria ulla oppressuros, nec ad Religionem Romanam, Unionemque adacturos. Sed vicissim spondebant Russi in hæc verba: *Similiter mutuo Sæ. Czareæ Majestatis hominibus (aliàs subditis), & Religioni Romana in Dominiis Czareæ Majestatis, maxime in Statibus nunc à Polonia avulsis, à Czareæ Majestate ratione alicujus Fidei non fiet injuria, aut ad aliam Fidem amplectendam coactio; quinimo habebunt omnimodam libertatem hanc Fidem sectando, & in bonis suis nullum inde impedimentum aut detrimentum non patiendo in favoribus Sæ. Czareæ Majestatis, nullum inde damnum habebunt: & Religioni suæ liber usus in domibus suis est licitus.* Quæretur nunc, utrum Catholici, qui in Russorum ditionem tunc transferunt, promissa libertate ac privilegiis fuerint libere gavisi? Quid est, quare in iis provinciis, quas tunc Russis cesserunt Poloni, Religio Catholica omnino conciderit? Sed res plene invidiæ, aliorum inquisitioni relinquatur.

89. Nobis est propositum fidem Polonorum vindicare. Dixi à principio : Fœdus Moschum nulli præsidio Dissidentibus fore ; & patrociniū quod acceperunt Russi , nullo ex jure nullaque ex lege præcedentium Tractatum accepisse.

ACTA ALIA

ANNI MDCLXXXVI. ET MDCCXVI.

90. Hactenus de præsentis juribus Dissidentium. Nunc separatim dicendum est aliquid de eorum cautione & patrociniū , quod nostri Dissidentes putant Externis Principibus fide publica impositum fuisse.

91. Vidimus suo loco (a) Rempublicam ab omni tutela Religionum in Polonia Suecos palam & publice prohibuisse. Prussi , fortasse ad id se compulsos arbitrabuntur vi Fœderis , quod inter Carolum XI. Sueciæ Regem , & Fridericum Vilhelmum Electorem Brandeburgicum initum est An. 1686. (b) In eo etiam istud convenerat : *Et quoniam amborum quoque Confœderatorum plurimum interest in vicinia , præsertim vero in Polonia tranquillitatem pacemque manere inconcussam ; eidem conservanda atque tuenda communem sedulamque operam impendent , prospecturi , quâ fieri poterit , ut Regno Reiquepublica Polonia , quocumque eveniente casu , jura atque privilegia relinquuntur integra atque illibata.*

92. Mitto Articulum hujusmodi Fœderis ad annos decem fuisse sancitum : idque ignorâ & inconsultâ Republicâ. Si Dissidentes nihilominus Prussorum patrociniū eo nomine petunt , quæro ex ipsis , an collecta Dissidentium manus , ea sit Regnum , ea sit Poloniæ Respublica ? Quid ? Immitti Dissidentes in liberum Religionis suæ exercitium , in Senatū , in Conclave Nuntiorum , in honores & Magistratus , in omnia denique jura Catholicorum , unde per avitas leges arcantur (c) , esset ne prospicere , ut Regno
Rei-

(a) Vide supra Pag: 32. & sequi. (b) Dumont Tom VII. pag: 125.

(c) Pag: 24 . & sequi.

Reique publica Polonia jura atque privilegia integra & illibata relinquuntur? Gratiâ, opibus, vi in Patriam confurgere, erunt ne ipsis egregia merita, ut patrocinium jure quærere possint ab illo cujus plurimum interfit, in Polonia præsertim tranquillitatem pacemque manere inconcussam, quique declaravit eidem conservanda atque tuenda sedulam operam impendisse? Si vellent leges, jura, instituta Reipublicæ labefactare, perdere, extinguere; quid amplius facerent? Hoverbequium illum suum recordantur (a), qui Suecis tutelam Religionum in Polonia petentibus dum repugnaret, ad Religionem, aiebat, cujusque in Regno Polonia stabilendam, non opus esse alieno patrocínio, nec ullum admitti oportere.

93. Sed nec ad Russorum patrocinium jure confugere possunt nostri Dissidentes licet *Cautores* eos dicant Fœderis quod initum Anno 1716. fuit inter Augustum Regem II. ac Rempubli-
 cam Polonam. Dico enim in eo Petrum Magnum, sive Russos, non *Cautoris*, sed *Mediatoris* personam sustinuisse. Pussumne testimonio uti locupletiore, quam sint verba ipsius Fœderis? En verba. *Ad amica officia Serenissima Majestatis* (nempe Petri Magni Imperatoris) *per Excell. Dñum Dosgoruki de pace generali admissa cogitatio, in eumque finem &c. Tractatum reassumpserunt.* In fine vero eadem Fœdera à Russis subscripta legimus: *In quorum fidem hoc Instrumentum à Mediatore ac Plenipotentariis subscriptione munitum est. Princeps Georgius Dosgoruki.* Si igitur nihil, præter *amica officia*, memoratur, nihil, præter nomen *Mediatoris* adscribitur, unde sponsonem istam cautionemque à Russis factam Dissidentes effingent, confirmabuntque? Poterunt quidem Russi ut Mediatores, precibus, officio, gratiâ Dissidentibus præsto esse; Sed pro iis pugnare jure fœderum, uti *Cautores*, non poterunt. Rom ita esse, factum brevi declaravit.

94. Grodnæ Anno 1718. inter Nuntios inventus est unus ex Dissidentium secta, ad Regni consilium à Vielunensibus missus. Is contententibus cæteris Nuntiis, Rege & universo Senatu assentiente, à Nuntiorum Conclavi eiecitus est. Item paullo post novo decreto aditus in Conclave Nuntiorum cuivis Dissidenti per-

(a) Vide supra Pag: 34.

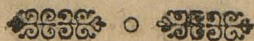
perpetuò est interclusus. Audivit hæc Petrus Imperator ; Legatus ejus , qui præsens aderat , vidit. Quale tum tempus , quam aptum , quam præclarum fuisset , reconditum hoc telum cautionis recentissimæ educendi , contraque jure pugnandi ! Legatus tamen Petri Magni Moschorum Imperatoris conticuit , tulit , passus est : quod certe non fecisset , si Fœderis anni 1716. non Mediatores Russos , sed Cautores judicavisset.

95. Quid , si hanc Russorum cautionem liberaliter Dissidentibus donavero ? Ergone causæ suæ satis consultum arbitrabuntur ? Quid enim tandem in illo Fœdere sub Petro Magno vel cautione vel Mediatore , ad rem nostram perscriptum erat ? *Siquidem in Regno Polonia Orthodoxo , adnexisque Provinciis maximis circa Fidem Romanam Catholicam semper elucescere consuevit zelus , prout Cardinales leges eo nomine sancite , respectivè verò in Confederationibus Anni 1632. 1648. 1668. 1674. id testantur , ita ut Dissidentibus in Religione Christiana præter antiqua Fana , vulgò Zbory , erigere non liceat , sed commorantibus in Civitatibus , Oppidis , aliisque locis Regni Polonia & Magni Ducatus Lithuaniae , privatim non nisi in suis hospitibus vel domibus vacare devotioni suæ , absque tamen prædicationibus & cantationibus indultum sit ; ideo reassumendo omnes veteres leges exceptionesque respectivè Moschoviticæ stabilitum est , quatenus , si quæ hæctenus Fana , vulgò Zbory post & contra prædictas leges in Civitatibus , Oppidis , Villis , ipsis Curiis noviter erecta , demoliantur sine ullo impedimento ; iisque , qui hujusmodi diversas opiniones circa Religionem profitentur , nullos actus conventusque publicos sive privatos , nullasque in iis prædicationes & cantationes , durante bello præsentis Suecico indebite ac abusive præstitatas , congregatim facere licebit. Si qui autem conventus hujusmodi ac devotiones clam aut palam exercere , aut Doctores , sectarios , prædicantes ad exercendos suos ritus pertrahere , vel sponte venientes suscipere præsumperint , deprehensi in eo , primo multa pecuniaria , deinde carcere , tertia vice relegatione in à cum suis prædicantibus puniri debebunt , tam per Illustrissimos Mareschalcos Regni & Magni Ducatus Lithuaniae , quam per Capitaneos locorum vel per Judicia Tribunalitia , exceptis nihilominus solis extraneo-*
rum)

rum Principum Ministris , qui devotiones ritu suo pro se & domesticis tantum suis exercere privatim poterant ; ita tamen , ut aliis ad easdem devotiones sub pœnis superius præscriptis accedere non sit permissum. Habes articulum quartum fœderis. Confer nunc quæ hic permittuntur , cum iis , quæ repetere possent pro Dissidentibus Russi , Fœderis hujus , si ita placet , Cautores. Nonne præter liberum Religionis suæ exercitium , quædam etiam Dissidentium jura ad Senatum & Conclave Nuntiorum defensuros se pollicentur , licet nihil tale , ne adumbratum quidem , in toto isto Fœdere contineatur ? Id autem conari , erit ne Russorum cautione uti velle , vel potius eos ad ipsum Fœdus infringendum atque oppugnandum impellere ? Quem volunt appellent. Si liber est , contra ipsos certissime judicabit.

96. His expediti difficultatibus , alterum caput implexum certe & salebris plenum aggredi cogimur. Externi Principes A catholici , ab ipso fœdere Olivenfi ad hæc usque tempora , defensionem Dissidentium in Polonia suscepisse dicuntur : quin immo eorum nonnulli , ut Angli , Dani , Moschi , mutuo fœdere se obstrinxisse , ut nihil prætermitterent , quominus vel invita Republica & dominante in ea Catholica Religione , Dissidentes apud nos , ne dum ad plenam Religionum libertatem , sed ad æqualitatem omnium omnino jurium admitterentur. Horum utrumque magnum certe videtur : sed , si propius accesserimus , re multo mītiora , quam specie sint comperiemus. A primo exordiamur.

97. Fatebor in rebus Dissidentium fuisse aliquando interposita officia Principum , quemadmodum in caussa Thorunensium accidisse memoriæ proditum est. Supplicio trium & decem civium , qui duces defectorum fuerant , illatam Catholicæ Religioni injuriam Respublica vindicaverat. Cum id Anglis & Moschis importunum atque crudele visum esset , studium auctoritatemque suam pro Thorunensibus sic interposuerunt , ut nobis etiam minitarentur. Composita tamen res est amice , & brevi omnis querelarum caussa sublata. Caterum vel illo , vel alio quopiam tempore externos Principes ita pro Dissidentibus laborasse , ut libertatem Re-

ligionum & æqualitatem jurium cum Catholicis à Republica efflagitaverint, inauditum profus est, ac recens inventum.

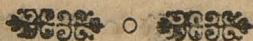
98. Consulantur monumenta rerum Polonicarum, & publicæ Fœderum tabulæ, & Acta Comitiorum, & volumina ipsa Legum. Nihil simile invenietur, neque sub Joanne Casimiro Rege, neque sub Michæele, neque sub Joanne Tertio, neque sub ipso Augusto Secundo, neque demum memoriâ nostrâ toto Regno Augusti Tertii. Et tamen quam multæ & magnæ opportunitates suscipiendæ hujus defensionis fuerunt!

99. Ne antiquiora reperamus, anno 1716. plura contra Dissidentium de Religione libertatem decreta sunt. Anno 1718. Nuntii gradu privatus est Nuntius Vielunensis; iterumque Dissidentes à Nuntiorum dignitate prohibiti: prohibiti quoque sunt à dignitatibus & Præfecturis Anno 1733, istaque lex anno 1736. publice confirmata. Neque omittendum est, quod his ipsis Comitibus contigisse legimus. Electus fuerat Nuntius à Palatinatu Livoniae Kayserlingus frater Comitis Kayserlingi, qui Legatus Russiæ ad eadem Comitibus venerat. Nuntii ad unum omnes declarant admitti nullo modo posse Lutheranorum hominum Nuntium Livoniæ Kayserlingum: cumque de facie ipsum non nossent, errore ducti, ejus loco Hilzen adoriuntur, interrogantque, *ille ne esset Nuntius Augustanae Confessionis*; cumque Hilzen *esse se Nuntium & Augustanae Confessionis* respondisset, tunc omnes in eum vehementer commoti, jubent statim à Conclavi discedere. Sed jocus erat in verbis. Is enim *pro Augustana*, non Lutheranorum Confessionem, sed *partes Augusti* Regis intelligebat. Itaque cum paullo post subridens dixisset *esse se Augustanae*, non *Stanislavianae Confessionis* seu partium, *Et æque ac illos se esse Catholicum*: hoc audito, sedati sunt animi, indignatio omnis restincta. Sed Kayserlingus Russiæ Legatus omni officiorum genere institit, ut frater inter Nuntios reciperetur. Verum omnes conatus frustra cessere. Rege ipso assentiente Kayserlingus à Conclavi motus est. Similia his cætera fideantur. Cum autem hæc omnia graviter in Dissidentes à Republica & decernerentur & agerentur, doceant adversarii Legatos
Russiæ

Ruffiæ, Angliæ, Hollandiæ, Pruffiæ, Daniæ, Sueciæ, qui præfentes videbant, contra tunc dixiffe, repugnaffe, reclamaviffe *violata effe fœdera, leges corruptas, erepta Diffidentibus jura.* Doceant, inquam, fi poffunt. Nusquam fcriptum legent.

100. Quid? quod ipfi Diffidentes, cum à Conclavi Nuntiorum Ann: 1718, & 1736. arcerentur, clam vel palam ut libuit, contra quidem testati funt; quæ res five iufta five iniufta, cuivis eft libera: quamquam ei, qui bonâ cauffâ careat, jus certe melius non tribuat. Verum ab integro fere fæculo, quando nam de ereptis fibi juribus publice conquefti funt? quando nam de fuo in Senatam & in Conclave Nuntiorum reditu cum Ordinibus egerunt? Nunc primum, nunc fua hæc jura fictè ad libidinem repetunt, de quibus fanè impertiendis, nec Respublica unquam cogitavit, neque Externi Principes expetiverunt. Falfum eft ergo ab Externis Principibus pro Diffidentium de Religione libertate, & jurium cum Catholicis æqualitate ante hæc tempora effe pugnatum.

101. Extremum quod erat, pauciffimis abfolvam. Si nuper Externi quidam Principes mutuo inter fe fœdere ad hoc confpirarunt, ut Diffidentes in jura nofta & Sacra & Civilia immitterent, foverent opibus, armis fufitentarent, meminerint: hoc exemplo jus effe factum cæteris populis ac Principibus, ut poffint & in externa Regna vi irrumpere, & percuffâ, quæ dominatur, Religione, in eadem quamcumque velint invehere; Nulli Principum licere in alterius, qui per fe fuoque arbitrato vivat, leges, jura atque instituta invadere: id enim eft securim juri Gentium infligere, & communium legum propugnacula inflammare, excindere, funeftare; Gentem Polonam in Fœdere Olivenfi, affentientibus Legatis Cæfareis, Pruffis, & fupremo fœderis Cautore Legato Galliæ, tutelam Religionum in Polonia à Suecis propositam & expetitam constantiffime rejeciffè, quod eandem & iniquam & intolerandam cognoverit; Majeflategem Principum, qui legum culloides funt ac vindices, nihil magis dedecere, quam ea attentare, quæ vim præ-

ferant , publicam securitatem imminuant , Gentiumque morem convellant.

102. Tandem , id quod ad animos nostros erigendos confirmandosque valet plurimum, meminerint , Nos eum divinitus habere Regem , Filium Patriæ , & in sinu Fidei Orthodoxæ natum educatumque , qui ad optima quæque , cum naturâ tum industriâ plane factus ; quod domi militiæque , carissimus suis , exteris probatissimus , pietate , liberalitate , sapientia ; emendatis moribus , amplificato commercio , artibus restitutis , ad veram nominis immortalitatem virtutis viâ grassatur ; non feret , non finet , ullâ vi sive externâ , sive domesticâ , avitam Religionem , Starum Republicæ , omnia denique Divina & humana , se vivo , misceri impunè ac perturbari.

INDEX RERUM.

Controversiæ de Religione inter Poloniæ Catholicos & Dissidentes unde oriantur ? - - -	Num: 1.
Querelæ Catholicorum contra Dissidentes. - - -	2.
Dissidentium responsa, eorumque provocatio ad publicos Tractatus, qui idcirco singillatim sunt expendendi. -	3.
PAX RELIGIOSA quænam fuerit, cujus Historia brevis contexitur. - - -	5.
Fraus & conatus Aatholicorum, ut Articulus de Religione inferatur in Acta Comitiorum Convocationis Anni 1572. - - -	6.
Reclamatio Catholicorum. - - -	8.
Novi conatus Aatholicorum in Comitibus Electionis anni 1573, non modo ut controversus Articulus publice confirmetur, sed etiam formulæ jurisjurandi inferatur, quod novus Rex erat juraturus. Qua ratione utrumque assequantur; acerrime tamen contra pugnantibus cunctis Episcopis. - - -	11.
Ostenditur Articulum Pacis Religiosæ non esse Legem. -	13.
Et quamvis lex esset; tamen non ea jura, quæ nunc volunt, Dissidentibus impertiri. - - -	17.
FOEDUS OLIVENSE, cujus verba afferuntur, quæ Dissidentibus favere videntur. - - -	20.
Amnestia Oliveasis non potest ad omnes nunc Dissidentes pertinere, cum præscribatur, ut ea unice gaudeant, qui bello Suecico-Polono utrinque partes hostiles secuti fuerint, aut in hosti em possessionem devenerint. - - -	21.
Quod attinet ad Dissidentes; ex iis qui in hostilem possessionem devenerunt, caventur nominatim, incolæ Prussiæ Regalis, iique Lutherani. - - -	24.

INDEX RERUM.

- Ex iis vero, qui partes hostiles secuti fuerunt, illi dumtaxat sunt intelligendi, qui bello Suecico se implicuerunt. 25.
- Istis tamen Amnestia, neque ob aliam quamcumque causam cavere potuit, neque in perpetuum. 27.
- Expenditur conditio, qua defectoribus amissa jura per Amnestiam restituuntur, nempe ut iis fruantur secundum leges Regni. 29.
- Leges Regni Dissidentibus adversantur, nec sinunt illos in Polonia & Lithuania eodem esse jure, quo sunt Catholici. 30.
- Quid in Polonia & Lithuania, vel lege, vel consuetudine Dissidentibus permittatur. 34.
- Cura Reipublicæ in vindicanda per leges Fide Orthodoxa contra Dissidentes. 35.
- Neque Privilegia, si quæ sunt, favent Dissidentibus; quare perperam ad Fœdus Olivense confugiunt. 36.
- Quia vero Dissidentes & petierunt, & defensionem ab Externis quibusdam Principibus impetrarunt, ostenditur hoc nullo modo fieri ab eis potuisse. 39.
- Nec externorum Principum patrocinium jure potuisse implorare. 40. 41. 42.
- Jura vero legesque Reipublicæ pervertere, quæ nulli unquam Externo Principi tutelam Religionum in Polonia permittit. 43.
- Et quoniam objiciunt hanc tutelam ipsis Principibus Fœdere Olivenfi impositam, falsum id omnino demonstratur ex Actis Pacis Olivenfis à Joanne Gottlob editis. Auctoritas hujusmodi Actorum. 44.
- Afferuntur verba Actorum Olivenfium, & opportunis observationibus illustrantur. 46.
- Ex his colligitur, tutelam Religionum in Polonia, & Suecis & aliis quibusvis Principibus, non modo non esse concessam à Fœdere Olivenfi, sed negatam apertissime. 52.

Ex iisdem

INDEX RERUM.

Ex iisdem vero Actis obiter confirmatur, nullo modo Fœdus Olivense omnibus nunc Dissidentibus voluisse cavere.	53.
Confugiunt Dissidentes ad duplicem Declarationem à Suecis factam paullo post Fœdus Olivæ. Probatur primam Declarationem datam die 4. Maji ann: 1660. nihil eis proficere.	54.
Quo ad alteram vero Declarationem die 31. Maji anni 1660. indicatur fraus Dissidentium, qui hanc Declarationem confundunt cum <i>Articulo separato declaratorio</i> , qui Actis Olivæ insertus est, & ad Electorem Prussiæ per- tinuit.	59.
Historia Articuli separati Declaratorii de Electore Prussiæ.	60.
Historia alterius Declarationis Suevicæ pro Dissidentibus.	63.
Probatur Regem & Rempublicam Poloniæ nunquam confir- massè alteram Suevicam Declarationem pro Dissidenti- bus.	66.
Clarissimis argumentis docetur, Regem & Rempublicam con- firmassè quidem Articulum separatam, nullo tamen modo Suevicam Declarationem: quare Fœdus Oliven- se contra Dissidentes pugnare.	69.
Conclusio.	73.
TRACTATUS HADIACENSIS, quinam sit, & qua rati- one eo abutantur Græci Non-Uniti.	74.
Causæ, quibus probatur Tractatum hunc, nunquam vere fu- issè Tractatum, propterea nihil valere.	75.
TRACTATUS MOSCHUS, seu Grzymustovianus. Perperam Dissidentium fautores ad Tractatum hunc Moschum confugiunt.	79.
Tractatus Moschus non fuit ratus habitus nisi in Comitibus ann. 1764. quare ante id tempus non potuerunt Po- loni illius observantia adstringi.	80.
Tamen, etiam ante id tempus Poloni religiose præstiterunt quidquid in eo Tractatu cavebatur de Religione Non- Unitorum in Polonia.	87. 88.

Cæterum

INDEX RERUM.

Cæterum cum Tractatus Moschus ad Dissidentes nihil pertineat, frustra omnino pro eorum causâ appellatur.	89.
ACTA Anni 1686. & 1716. Ostenditur vi Factorum Anni 1686. Russos non ad defensionem, sed ad Dissidentium oppugnationem vocari.	90.
Russos non fuisse Cautores, sed Mediatores Fœderis anno 1716. habiti.	93.
Et quamvis cautores fuissent, hoc tamen Fœdere non posse ulli præsidio esse Dissidentibus.	95.
Falsum est Externos Principes ante hoc tempus, & Religionum libertatem, & æqualitatem jurium cum Catholicis à Republica pro Dissidentibus expetivisse.	96.
Nec id ipsum posse jure expetere ostenditur.	97. 102.

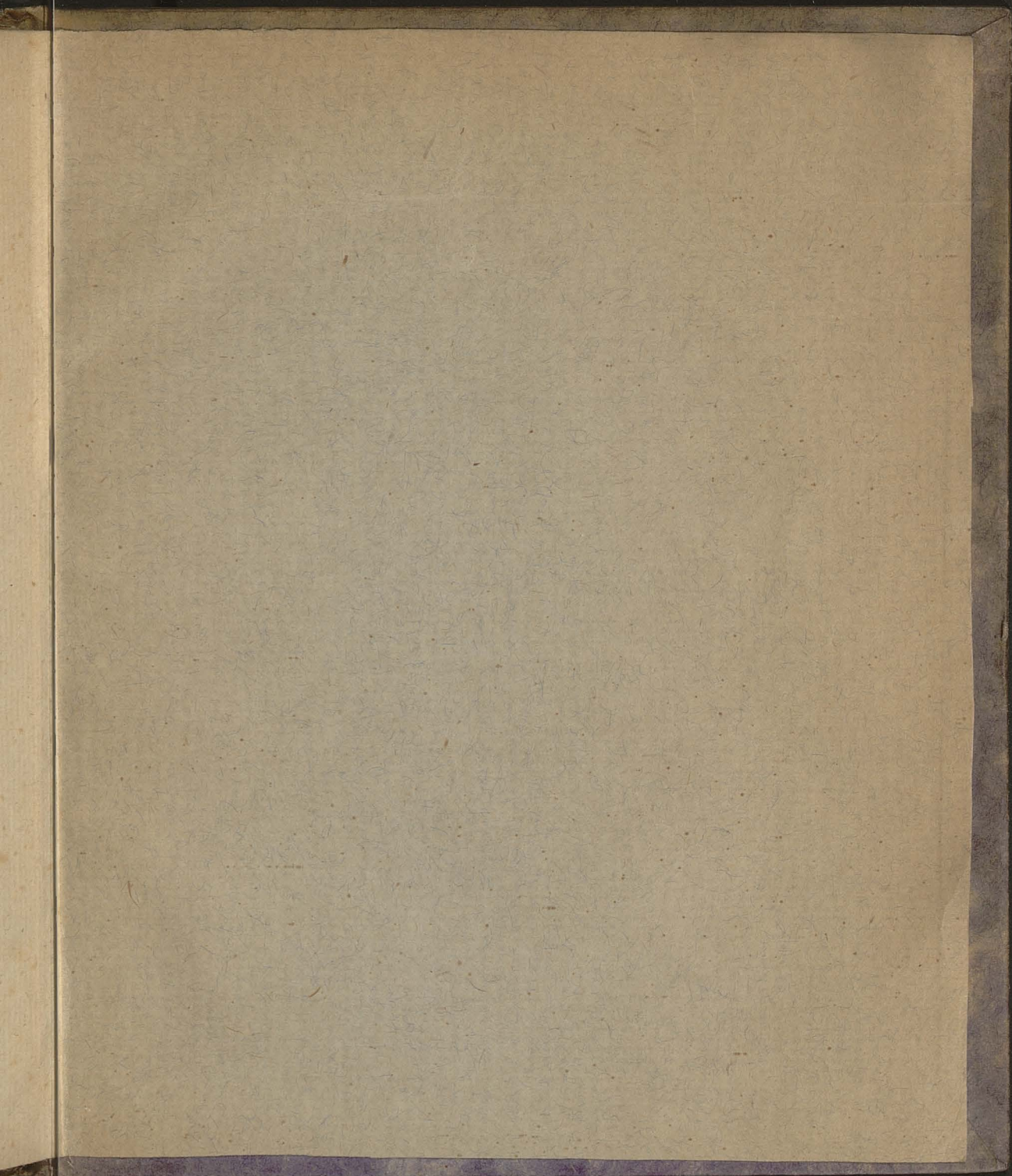
FINIS INDICIS.

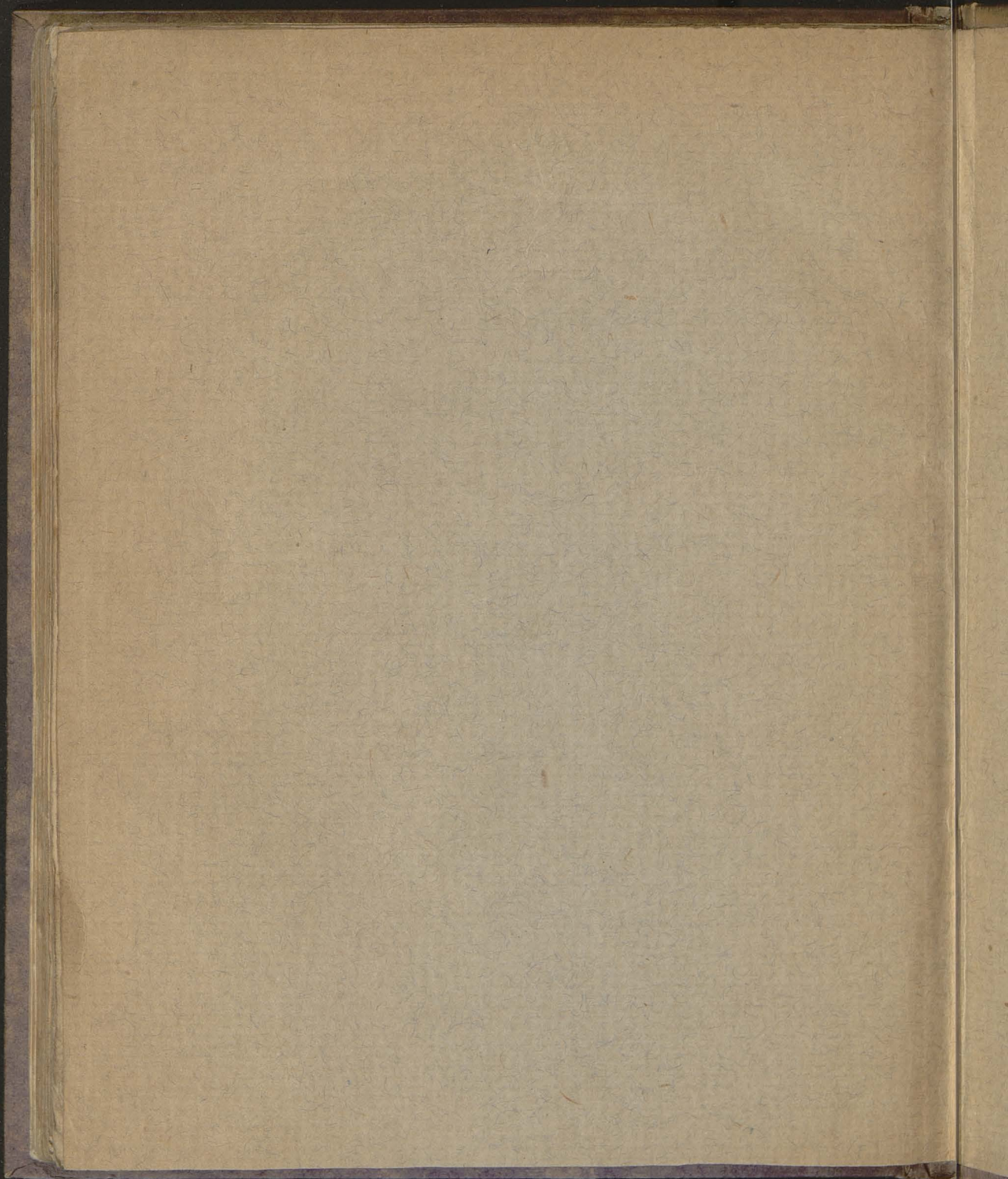

BIBLIOTE. UNIV.

JAGELLONICAR

Biblioteka Jagiellońska

51d70022993

